



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ &
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΑΙΤΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ. ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΟΥ
Ν.ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.**

Επιβλέπων

ΔΙΑΚΟΜΙΧΑΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Επιμέλεια

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α.Μ.:16404

ΠΡΕΒΕΖΑ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2020

**CAUSES OF TAX EVASION AND TAX AVOIDANCE IN
GREECE. VIEWS OF PEOPLE INVOLVED FROM THE
PREFECTURE OF IOANNINA**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Πρέβεζα, Φεβρουάριος, 2020

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής

Μιχαήλ Διακομιχάλης

Καθηγητής

2. Μέλος επιτροπής

Γεώργιος Κόλιας

Ακαδημαϊκός Υπότροφος

3. Μέλος επιτροπής

Παππάς Θεόδωρος

Ε.ΤΕ.Π

© ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ 2020.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Επίθετο, Όνομα

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Διακομιχάλη Μιχαήλ για την παροχή των πολύτιμων επιστημονικών του συμβουλών και επισημάνσεων κατά την επίβλεψη της πτυχιακής μας εργασίας ώστε να επιτευχθεί η ολοκλήρωση της.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους βοήθησαν στην εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας καθώς και στην συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Χωρίς τη βοήθειά τους δεν θα ολοκληρωνόταν η εργασία.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την συμπαράσταση και ενθάρρυνση που προσέφεραν όλα αυτά τα χρόνια για την ολοκλήρωση των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρόβλημα της φοροδιαφυγής και τις φοροαποφυγής είναι ένα από τα σημαντικότερα που έχει να αντιμετωπίσει το σύγχρονο ελληνικό ένα κράτος. Στην Ελλάδα μελέτες έχουν δείξει ότι η φοροδιαφυγή είναι πιο αυξημένη από ό,τι σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες, πράγμα που επιβαρύνει ακόμα περισσότερο την πολύ άσχημη οικονομική κατάστασή της χώρας. Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας η διερεύνηση των αιτίων της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής στον Νομό Ιωαννίνων, σύμφωνα με την γνώμη των εμπλεκόμενων φορέων εκπαιδευτικών, εργαζομένων σε ΟΤΑ και τραπεζικών.

Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου πραγματοποιήθηκε τόσο πρωτογενής όσο και δευτερογενής έρευνα. Η πρωτογενής έρευνα υλοποιήθηκε με την δημιουργία ενός ερωτηματολογίου, το οποίο συμπληρώθηκε από τους εμπλεκόμενους φορείς του νομού Ιωαννίνων. Η δευτερογενής έρευνα συμπεριλαμβάνει την βιβλιογραφική ανασκόπηση διαφόρων βιβλίων, εφημερίδων και ερευνών που σχετίζονται με το ελληνικό φορολογικό σύστημα.

Οι σκοποί και οι στόχοι της εργασίας υλοποιούνται μέσα από την παρουσίαση των τεσσάρων κεφαλαίων της.

Στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται ο ορισμός του φόρου που ποια είναι τα στοιχεία εκείνα που τον συνθέτουν. Παρατίθεται ο σκοπός της φορολογίας και μελετάται το πώς διακρίνονται οι φόροι. Τέλος γίνεται ανασκόπηση των κανόνων που συνθέτουν τη φορολογική πολιτική του κράτους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσονται τα κριτήρια και τα υποκριτήρια ως αίτια της φοροδιαφυγής και ερευνάται πώς είναι η φορολογία στην Ελλάδα και πώς στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσονται τα φαινόμενα της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και της φοροαποφυγής. Αναλύεται ο τρόπος που πραγματοποιούνται, γίνεται διάκριση της φοροδιαφυγής από την φοροαποφυγή και μελετώνται τρόποι αντιμετώπισής τους. Τέλος, δίνονται οι ωφέλειες που παρέχονται από την πάταξη αυτών των φαινομένων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθεται η μεθοδολογία της έρευνας, ο σκοπός και πώς συλλέχθηκαν τα δεδομένα.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο αναλύονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα και εξάγονται και τα ανάλογα συμπεράσματα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή, φορολογία, παραοικονομία, φόρος.

ABSTRACT

The problem of tax evasion and tax avoidance is one of the most important issues which the country of Greece has to face. In Greece studies have shown that tax evasion is higher than other countries and this fact burdens all the more the already bad economic situation of the country.

The aim of this graduate paper is to investigate the causes behind tax invasion and tax avoidance in the state of Ioannina, according to the opinion of people involved such as tutors, employees in organisms of local subsidiarity and bank clerks.

In achieving the above aim, a primary and secondary research was carried out. The primary research was implemented with the creation of a questionnaire, which was completed by those involved from the prefecture of Ioannina. The secondary research includes bibliographical review of various books, newspapers and research connected to the greek tax system.

The goals and targets of the assignment are achieved with the presentation of its four units.

In the first unit the definition of tax is provided and the elements compose it. The goal of the taxation is studied on how the taxes are distinguished. Finally, a review on the rules that make up the fiscal policy of the state.

In the second unit, the main and secondary criteria are developed as the cause of tax evasion and examined on how the taxation features in Greece and how in the other European states.

In the third unit, the phenomena of tax evasion and its development, para-economy and tax avoidance. An analysis on the way in which it is accomplished, the distinction between tax evasion and tax avoidance are studied and means of confronting it. In the end, the benefits are expounded on trampling these phenomena.

In the fourth unit, the methodology of the study is mentioned, the goal and how the data was collected.

In the fifth and last unit, the results are analyzed that have arisen from the research and the corresponding conclusions are inferred.

KEY- WORDS: tax evasion, tax avoidance, tax, underground economy, tax.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ABSTRACT.....	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	13
1. ΦΟΡΟΙ.....	13
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ.....	13
1.2 ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ.....	14
1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΦΟΡΩΝ.....	14
1.4 ΚΑΝΟΝΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.....	16
1.5 ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	18
1.5.1 ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ, ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	23
2.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.....	23
2.2 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	24
2.3 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	25
2.4 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	27
2.5 ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ.....	29
2.6 ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	30
2.7 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	31
2.8 ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ.....	32
2.8.1 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ	32
2.8.2 Η ΑΥΤΟΜΑΤΗ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ	33
2.8.3 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ	

ΤΟΝ ΦΠΑ.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΡΕΥΝΑ.....	36
3.1. ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	36
3.2. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΙΕΡΑΡΧΗΣΗΣ.....	37
3.3. ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	40
3.4 ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	41
3.4.1. ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	41
3.5 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ.....	52
3.6 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.	
4.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	63
4.2 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	66

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 3.4.1 Η άποψη των εκπαιδευτικών, Κριτήρια	46
Γράφημα 3.4. 2 Η άποψη των εκπαιδευτικών, Υποκριτήρια.....	47
Γράφημα 3.4.3 Η άποψη των εργαζομένων ΟΤΑ, Κριτήρια.....	48
Γράφημα 3.4.4 Η άποψη των εργαζομένων ΟΤΑ, Υποκριτήρια	49
Γράφημα 3.4.5 Η άποψη των τραπεζικών, Κριτήρια	50
Γράφημα 3.4.6 Η άποψη των τραπεζικών, Υποκριτήρια	51
Γράφημα 3.5.1 Σύγκριση των ομάδων για την Έλλειψη Παιδείας	52
Γράφημα 3.5.2 Σύγκριση των ομάδων για την Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας.....	52
Γράφημα 3.5.4 Σύγκριση των ομάδων Ατιμωρησία	53
Γράφημα 3.5.5 Σύγκριση των ομάδων Υπερβολική φορολόγηση	54
Γράφημα 3.5.6 Σύγκριση των ομάδων στα κριτήρια, Συνολικά.....	55
Γράφημα 3.6.1 Σύγκριση υποκριτηρίων Έλλειψης παιδείας, Συνολικά αποτελέσματα	56
Γράφημα 3.6.2 Σύγκριση υποκριτηρίων Πολυπλοκότητας νομοθεσίας, Συνολικά	57
Γράφημα 3.6.3 Σύγκριση υποκριτηρίων Αδιαφάνεια στη διαχείριση εσόδων,.....	58
Γράφημα 3.6.4 Σύγκριση υποκριτηρίων Ατιμωρησίας, Συνολικά αποτελέσματα	59
Γράφημα 3.6.5 Σύγκριση υποκριτηρίων Υπερβολικής φορολόγησης, Συνολικά...	60
Γράφημα 3.6.6 Σύγκριση υποκριτηρίων για όλες τις κατηγορίες εμπλεκόμενων.	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. ΦΟΡΟΙ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ

Φόρος από την άποψη του οφειλέτη, καλείται η αναγκαστική εισφορά προς το κράτος ή προς το νομικό πρόσωπο χωρίς ειδική αντιπαροχή. Για τη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, π.χ. πληρωμή μισθών δημοσίων υπαλλήλων, δαπάνες για την παιδεία, την υγεία, την εθνική άμυνα κ.λπ., οι πολίτες υπόκεινται σε υλική θυσία. Οι Δήμοι και οι κοινότητες για την εκπλήρωση των σκοπών τους επιβάλλουν στους κατοίκους τους ειδικές φορολογίες. Η πληρωμή των φόρων δεν αντιστοιχεί σε ειδικό αντάλλαγμα, αλλά σε γενικό που είναι απαραίτητο για την ύπαρξη και ευημερία του πολίτη ως πρόσωπο πλέον ενταγμένο μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

Έτσι, συμπερασματικά, από τον πιο πάνω ορισμό, προκύπτουν τα εξής εννοιολογικά συστατικά στοιχεία του φόρου (Φλώρος, 2010):

- Η αναγκαστική εισφορά του πολίτη στο Δημόσιο ή στα νομικά πρόσωπα.
- Η καταβολή του φόρου χωρίς ειδικό αντάλλαγμα.
- Το μέσο άσκησης του κράτους της κοινωνικής και οικονομικής του πολιτικής.
- Η πραγματοποίηση των κρατικών σκοπών.

Οι φόροι επιβάλλουν ένα κόστος στον φορολογούμενο και δεν μπορεί αυτό να προσδιοριστεί μόνο σαν το ποσό που μεταβιβάζει αυτός στην φορολογική αρχή. Οι φόροι αλλοιώνουν τις οικονομικές αποφάσεις και επιφέρουν ένα επιπλέον βάρος, μια απώλεια ευημερίας πάνω και πέρα από τα εισπραττόμενα από το κράτος έσοδα. Αυτό χαρακτηρίζεται και ως απώλεια ευημερίας ή καθαρή απώλεια. Η μέτρηση του επιπλέον φορολογικού βάρους είναι ιδιαίτερα δύσκολη και δεν εμφανίζεται σε κανένα λογιστικό σύστημα. Παρόλα αυτά και παρά το γεγονός ότι οι απώλειες στο πραγματικό εισόδημα, που συνδέονται με μεταβολές στη συμπεριφορά που υποκινούνται από τους φόρους, είναι κρυφές, είναι πραγματικές και πολλές φορές μεγάλες. Τα οικονομικά κίνητρα θεωρούνται ότι είναι: Η προσφορά εργασίας, η αποταμίευση και οι επενδύσεις. Όλα αυτά επιδρούν στην αύξηση ή στη μείωση της ευημερίας των νοικοκυριών (Rosen, Gayer, 2009).

1.2 ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ

Οι κυριότερες λειτουργίες των φόρων είναι: η ταμειευτική, η οικονομική και η κοινωνική λειτουργία (Γεωργακόπουλος, 1997).

- Η ταμειευτική λειτουργία : Είναι ίσως η βασικότερη λειτουργία των φόρων, όχι όμως η μοναδική. Οι φόροι αποτελούν ένα αναγκαστικό μέσο μετάθεσης πόρων από τον ιδιωτικό στο δημόσιο τομέα, έτσι ώστε να μπορεί το κράτος να χρηματοδοτεί τις δαπάνες του και να παρέχει τις υπηρεσίες του δωρεάν στο κοινωνικό σύνολο.
- Η οικονομική λειτουργία των φόρων : Αναφέρεται στη χρησιμοποίηση τους ως μέσων άσκησης οικονομικής πολιτικής.
- Η κοινωνική λειτουργία των φόρων : Αφορά τη χρησιμοποίηση τους ως μέσο άσκησης κοινωνικής πολιτικής, δηλαδή βελτίωσης της διανομής του εισοδήματος και του πλούτου.

Η μορφή των φόρων και η διαμόρφωσή τους προσαρμόζεται στα χαρακτηριστικά και τις συνθήκες του λαού, ανταποκρινόμενη στις οικονομικές του δυνατότητες, χωρίς να εμποδίζει την ανάπτυξη και την πρόοδο της οικονομίας καθώς και την εφαρμογή της φορολογικής δικαιοσύνης. Η επιβολή του φόρου εξαρτάται από τη φορολογική πολιτική του εκάστοτε κράτους.

1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΦΟΡΩΝ

Η κυριότερη διάκριση των φόρων, σύμφωνα με τον τρόπο συλλογής τους από τις οικονομικές αρχές, είναι σε (Προδρομίδης, 2001):

- άμεσους, όπου θεωρούνται αυτοί που επιβάλλονται στο εισόδημα (φυσικών/νομικών) και στην περιουσία (ακίνητη, κληρονομιών, δωρεών)
- έμμεσους, όπου θεωρούνται αυτοί που επιβάλλονται στην εγχώρια κατανάλωση αγαθών/υπηρεσιών και στις εισαγωγές.

Στους άμεσους φόρους περιλαμβάνονται οι φόροι:

- Εισοδήματος: Φυσικών προσώπων, Νομικών προσώπων, Ειδική Κατηγορίας (φόρος πλοίων, επί των τόκων, υπεραξίας από τη μεταβίβαση κεφαλαίου, επί πληρωμών για πνευματικά και άλλα δικαιώματα, σε κέρδη από λαχεία, κτλ)
- Περιουσίας :φόροι κατοχής περιουσίας, φόροι μεταβίβασης περιουσίας (κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών, ΕΝΦΙΑ)

- Εργοδοτικές εισφορές κοινωνικής ασφάλισης
- Στους έμμεσους φόρους περιλαμβάνονται οι φόροι:
- Κύκλου εργασιών (τέλη χαρτοσήμου , φόροι πολυτελείας)
- Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α)
- Ειδικοί φόροι κατανάλωσης (στον καπνό , στα καύσιμα κ.α.)
- Δασμοί .

Οι ανεπτυγμένες χώρες υιοθετούν περισσότερους άμεσους φόρους ενώ τα αναπτυσσόμενα κράτη επιλέγουν την υιοθέτηση περισσότερων έμμεσων φόρων έναντι των άμεσων.

Οι άμεσοι φόροι χρησιμοποιούνται κυρίως επειδή είναι πιο δίκαιοι διότι επιβάλλονται σε όλους. Επίσης έχουν μικρότερο κόστος κατά την είσπραξής τους διότι είναι σταθερή η επιβολή τους. Συνήθως, έχουν σταθερή απόδοση και οι φορολογικές αρχές γνωρίζουν το μέγεθος των φορολογούμενων και μπορεί να προβλέψουν τα αναμενόμενα έσοδα (Γκίνογλου , 2004) . Ωστόσο έχουν και μειονεκτήματα καθώς δεν είναι εύκολη η είσπραξη των φόρων και μέσω αυτών των φόρων εμφανίζονται αποκλίνουσες συμπεριφορές. Άλλο ένα μειονέκτημα των άμεσων φόρων είναι ότι οι φορολογικοί συντελεστές μπορούν να μεταβάλλονται και να χρησιμοποιηθούν για πολιτικούς λόγους χωρίς να λαμβάνεται υπόψη οι ανάγκες κάλυψης των αναγκών του κράτους. Τέλος, η απόδοση των άμεσων φόρων υπολείπεται της απόδοσης των έμμεσων φόρων .

Οι έμμεσοι φόροι εκτός από την μεγαλύτερη απόδοση που φέρουν έναντι των άμεσων φόρων, έχουν και άλλα πλεονεκτήματα. Αρχικά, εισπράττονται και από φορολογικούς κατοίκους εκτός της χώρας επιβολής του έμμεσου φόρου. Επίσης επιβάλλονται σταθερά και είναι εύκολη η συλλογή τους, ενώ είναι πιο δύσκολο να τους αποφύγει ο φορολογούμενος. Ωστόσο και οι έμμεσοι φόροι αντιμετωπίζουν μειονεκτήματα διότι η είσπραξή τους δεν είναι πάντα βέβαιη και το πρόβλημα αυτό οξύνεται ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης και αστάθειας. Επιβαρύνουν όλους τους πολίτες ανεξάρτητα από το ύψος του εισοδήματός τους, ενώ η προβολή τους στη σφαίρα τις πραγματικής οικονομίας -μέσα και από τη διακύμανση της κατανάλωσης- επιφέρει δυσμενείς επιπτώσεις στη ρευστότητα της αγοράς και τη βιωσιμότητα της επιχειρηματικότητας, κυρίως της μικρομεσαίας που είναι η «ραχοκοκαλιά» της ελληνικής οικονομίας.

Γενικότερα η άμεση φορολογία είναι ο πιο καθιερωμένος και αξιοκρατικός τρόπος φορολόγησης των φυσικών και νομικών προσώπων . Όσο πιο υψηλό είναι το ποσοστό συγκέντρωσης εσόδων από αυτό τον τρόπο φορολόγησης, έναντι της έμμεσης

φορολογίας, τόσο πιο υγιές και αξιοκρατικό είναι το φορολογικό σύστημα μιας χώρας. Αυτό συμβαίνει διότι η άμεση φορολογία ασκείται με βάση κάποιες κλίμακες που καθορίζονται κάθε χρόνο από το Υπουργείο Οικονομικών κάθε χώρας και ανάλογα με τις κλίμακες αυτές οφείλει να φορολογεί πιο ήπια τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις και πιο επιθετικά τις ανώτερες.

Όπως, όμως, παραδέχεται το σύνολο της οικονομικής σκέψης, οι έμμεσοι φόροι αποτελούν ένα κοινωνικά άδικο μοντέλο φορολόγησης.

Αξίζει εδώ βέβαια να σημειωθεί ότι οι άμεσοι φόροι ευνοούν την φοροδιαφυγή σε σχέση με τους έμμεσους τους οποίους είναι πιο δύσκολο να αποφύγει ο φορολογούμενος.

Η σχέση που υπάρχει μεταξύ άμεσων και έμμεσων φόρων είναι δείκτης δίκαιης κατανομής του φορολογικού βάρους σε μία οικονομία και δείχνει και την ανάπτυξη ή όχι ενός κράτους. Συνήθως μεγαλύτεροι άμεσοι φόροι δείχνουν ανεπτυγμένα κράτη, ενώ το αντίθετο συμβαίνει σε αναπτυσσόμενα και υποανάπτυκτα κράτη (Γκίνολου , 2004).

Άλλη διάκριση των φόρων (Κορομηλάς , 2010) είναι ανάλογα με τη φορολογική βάση. Ανάλογα με τη φορολογική βάση οι φόροι διακρίνονται σε φόρους εισοδήματος, περιουσίας και δαπάνης.

Τέλος, με κριτήριο τον φορολογικό συντελεστή διαμορφώνονται δύο κατηγορίες φόρων, οι αναλογικοί και οι προοδευτικοί. Οι αναλογικοί φόροι είναι αυτοί στους οποίους υπάρχει σταθερός συντελεστής ανεξάρτητα από τη φορολογική βάση, ενώ στους προοδευτικούς υπάρχει αυξανόμενος συντελεστής ανάλογα με τη φορολογική βάση.

1.4 ΚΑΝΟΝΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Οι κανόνες που διέπουν την φορολογική πολιτική του κράτους είναι οι εξής (Φλώρος , 2010):

1. η καθολικότητα του φόρου : ο φόρος πρέπει να επιβάλλεται στο σύνολο των πολιτών χωρίς εξαιρέσεις , από την επιβολή των φόρων δεν θα πρέπει να εξαιρούνται οι αλλοδαποί που κατοικούν στην Ελλάδα .
2. η παραγωγικότητα του φόρου : ο φόρος θεωρείται παραγωγικός όταν:
 - i. το ποσοστό του δεν είναι υπερβολικό , κάτι το οποίο ως αποτέλεσμα θα είχε ο φορολογούμενος να φοροδιαφεύγει ,
 - ii. δεν καθιερώνει απαλλαγές ,
 - iii. επιδιώκεται η όσο το δυνατόν γρήγορη βεβαίωση και είσπραξη του , με τα μικρότερα δυνατά έξοδα ,

iv. οι νόμοι είναι σαφείς και δεν αλλάζουν συχνά .

3. Η απλότητα του φόρου : η φορολογική νομοθεσία θα πρέπει να είναι απλή και κατανοητή , καθώς επίσης θα πρέπει να γίνεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα κωδικοποίηση των φορολογικών διατάξεων και να αποφεύγεται η περιπλοκότητα . Εάν αυτά εφαρμοστούν τότε το αποτέλεσμα θα είναι να αποφεύγεται η δημιουργούμενη σύγχυση ενώ θα βελτιώνονται οι σχέσεις ανάμεσα στους φορολογούμενους και στα φοροτεχνικά όργανα .

4. Η βεβαιότητα και η σταθερότητα του φόρου : όταν υπάρχουν απλοί νόμοι οι οποίοι δεν αλλάζουν συχνά τότε ο κάθε φορολογούμενος θα έχει την δυνατότητα να γνωρίζει εκ των προτέρων το ποσό του φόρου που καλείται να πληρώσει προς το Δημόσιο , καθώς και τον τρόπο εξόφλησής του .

5. Η καταλληλότητα του φόρου : ο κάθε φόρος που επιβάλλεται από το κράτος θα πρέπει να είναι κατάλληλος τόσο από άποψη χρόνου , όσο και από άποψη τόπου και τρόπου πληρωμής . Όσον αφορά τον χρόνο πληρωμής , αυτός θα πρέπει να είναι ο χρόνος που διευκολύνει τον φορολογούμενο . Αυτό μπορεί να επιτευχθεί στην περίπτωση που ο χρόνος πληρωμής συμπίπτει με τον χρόνο πραγματοποίησης του εισοδήματος . Ως τόπος πληρωμής θα πρέπει να καθορίζεται η κατοικία ή ο τόπος διαμονής ή ο τόπος επαγγελματικής στέγης του φορολογούμενου . Ενώ ο τρόπος πληρωμής θα πρέπει να δίνει στον φορολογούμενο κάθε δυνατή διευκόλυνση , όπως για παράδειγμα η εξόφληση του φόρου μέσω ρύθμισης δόσεων .

6. Το ελάχιστο όριο συντήρησης : για κάθε φορολογούμενο απαιτείται η ύπαρξη ενός τμήματος του εισοδήματός του το οποίο δεν θα φορολογείται , έτσι ώστε να μπορεί ο φορολογούμενος να καλύπτει τις εκάστοτε ανάγκες του και της οικογένειάς τους . Αυτό το τμήμα καλείται « ελάχιστο όριο συντήρησης ».

7. Ο διαφορισμός των εισοδημάτων : όταν το εισόδημα του φορολογούμενου προέρχεται από κεφάλαιο έχει μεγαλύτερη φοροδοτική ικανότητα από εκείνον του οποίου το εισόδημα προέρχεται από προσωπική εργασία , κατά την περίπτωση που και οι δύο έχουν το ίδιο ποσό εισοδήματος . Όμως εάν από αυτούς του δύο φορολογούμενους αφαιρεθεί το ίσο ποσό εισοδήματος για φόρο , τότε ο φορολογούμενος του οποίου το εισόδημα προέρχεται από προσωπική εργασία θα επωμιστεί μεγαλύτερο φορολογικό βάρος σε σύγκριση με τον άλλο . Άρα , δεν θα πρέπει να υπάρχει το ίδιο φορολογικό βάρος για όλα τα εισοδήματα , αλλά να υπάρχει διάκριση ανάμεσά τους .

8. Η αποφυγή της διπλής φορολογίας : η οποία υπάρχει όταν το ίδιο πρόσωπο

υποβάλλεται δύο φορές στον ίδιο φόρο για το ίδιο αντικείμενο , ή μέσα στο ίδιο κράτος ή μεταξύ διαφόρων κρατών . Η διπλή φορολογία ενίοτε δημιουργεί φοροδιαφυγή ενώ παράλληλα δημιουργεί φορολογικές ανισότητες

1.5 ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ως φορολογικό σύστημα μιας χώρας μπορεί να προσδιοριστεί το σύνολο των φορολογικών νόμων που ισχύουν σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Ένα φορολογικό σύστημα, όμως, δεν είναι τυχαίο σύνολο νόμων. Η διαμόρφωση των φορολογικών συστημάτων είναι μια σύνθετη διαδικασία στην οποία συντελούν οικονομικοί , νομικοί , διοικητικοί και πολιτικοί παράγοντες ενώ οι επιδράσεις του κάθε φορολογικού συστήματος στο οικονομικό , κοινωνικό επίπεδο είναι καθοριστικές. Το ύψος των φορολογικών συντελεστών , ο καθορισμός της φορολογικής βάσης , το μείγμα των άμεσων και έμμεσων φόρων , η παραχώρηση φορολογικών προνομίων ή κινήτρων , ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας της φορολογικής διοίκησης αποτελούν αντικείμενα απόφασης από κάθε ξεχωριστό κράτος με βασική προτεραιότητα τα εθνικά συμφέροντα.

Πιστεύεται ευρύτατα ότι ένα «καλό» φορολογικό σύστημα έχει πέντε ιδιότητες (Stiglitz , 1992):

1. Οικονομική αποτελεσματικότητα : το φορολογικό σύστημα δεν πρέπει να παρεμβαίνει στην αποτελεσματική κατανομή πόρων.
2. Διαχειριστική απλότητα : το φορολογικό σύστημα πρέπει να είναι εύκολο και σχετικά μη δαπανηρό στη διοικητική διαχείρισή του.
3. Ευκαμψία: το φορολογικό σύστημα οφείλει να είναι σε θέση να προσαρμόζεται με ευκολία (σε ορισμένες περιπτώσεις αυτόματα) στις μεταβολές των οικονομικών καταστάσεων.
4. Πολιτική υπευθυνότητα : το φορολογικό σύστημα οφείλει να είναι σχεδιασμένο κατά τέτοιο τρόπο που τα άτομα να μπορούν να εξακριβώνουν τι πληρώνουν.
5. Δικαιοσύνη : το φορολογικό σύστημα πρέπει να είναι δίκαιο στη συγκριτική αντιμετώπιση των διάφορων ατόμων.

Εντυπωσιακές είναι οι διαφορές στα φορολογικά συστήματα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε μεγάλο βαθμό, οι διαφορές στα φορολογικά συστήματα μεταξύ των χωρών οφείλονται σε ιστορικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους.

Για παράδειγμα, παραδοσιακά, οι Σκανδιναβικές χώρες για πολλά χρόνια διατηρούν υψηλούς φορολογικούς συντελεστές φορολογίας εισοδήματος, με αποτέλεσμα οι άμεσοι

φόροι να αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό στο σύνολο των φορολογικών εσόδων. Αντιθέτως, στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο ποσοστό των φορολογικών εσόδων προερχόταν και συνεχίζει να προέρχεται από τους φόρους επί των συναλλαγών, δηλαδή από τους έμμεσους φόρους.

1.5.1 ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στην Ελλάδα, για πρώτη φορά μεταπολεμικά, η φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων νομοθετήθηκε, με το ΝΔ 3323/55.

Καθορίστηκε ως αντικείμενο του φόρου, το καθαρό από κάθε πηγής εισόδημα, ως υποκείμενο το φυσικό πρόσωπο και οι προσωπικές εταιρείες. Ορίστηκε χρόνος επιβολής του φόρου, το οικονομικό έτος. Καθιερώθηκαν οι απαλλαγές, οι εκπτώσεις, οι μειώσεις, καθώς και ο υπολογισμός του φόρου (φορολογική κλίμακα).

Στο αρχικό ΝΔ 3323/1955, επήλθαν τόσες τροποποιήσεις και μεταβολές, ώστε σήμερα ίσως να έχει διατηρηθεί μόνο ο «σκελετός» του.

Η φορολογία των νομικών προσώπων, καθιερώθηκε για πρώτη φορά, με το ΝΔ 3843/58. Εδώ επήλθαν πολυάριθμες τροποποιήσεις και μεταβολές, με αποτέλεσμα η ισχύουσα νομοθεσία, να μην έχει καμία σχέση με το αρχικό Ν.Δ.

Υποκείμενο του φόρου ήταν και είναι, οι ανώνυμες εταιρίες, οι συνεταιρισμοί, οι αλλοδαπές εταιρείες, τα νομικά πρόσωπα ΜΗ κερδοσκοπικού χαρακτήρα, οι δημοτικές, κοινοτικές επιχειρήσεις, πρόσφατα και οι Ε.Π.Ε. Αντικείμενο του φόρου είναι, κατά κανόνα, τα καθαρά κέρδη των νομικών προσώπων.

Οι απόψεις των οικονομολόγων για την ενδεδειγμένη φορολογική πολιτική ποικίλουν και συχνά διαφοροποιούνται με βάση τις επί μέρους προσεγγίσεις. Στην Ελλάδα, μετά το 2010, όσο ποτέ άλλοτε, η φορολογική πολιτική είναι προσαρμοσμένη στους γενικότερους δημοσιονομικούς στόχους. Η Ελλάδα, είναι η πρώτη χώρα που εντάχθηκε τον Μάιο του 2010 στο Μηχανισμό Στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Δ.Ν.Τ) και εφαρμόζει έκτοτε, υπό αυστηρό καθεστώς διεθνούς οικονομικού ελέγχου, το πιο εκτεταμένο πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1957.

Στην περίοδο 2010-2013 η μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και η μετατροπή του τεράστιου πρωτογενούς ελλείμματος του Γενικού Προϋπολογισμού (24,3 δις ευρώ το 2009) σε πλεόνασμα του 2013, στηρίχθηκε στην επιβολή δεκάδων νέων φορολογικών επιβαρύνσεων. Οι φορολογικές επιβαρύνσεις που επιβλήθηκαν τόσο στο επίπεδο της άμεσης όσο και της έμμεσης φορολογίας, είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομική

δραστηριότητα και στο βιοτικό επίπεδο των πολιτών.

Η ύφεση των τελευταίων ετών με κύρια χαρακτηριστικά τη δραματικά συρρίκνωση του Α.Ε.Π, τη σημαντική πτώση του όγκου και του τζίρου λιανικών πωλήσεων και την ραγδαία αύξηση της ανεργίας, περιόρισε σημαντικά τη δυνητική φορολογική βάση της οικονομίας αλλά και τη φοροδοτική ικανότητα φυσικών και νομικών προσώπων.

Η οικονομική θέση της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα από το 2008 με την χρηματοοικονομική κρίση μέχρι και σήμερα, έχει χειροτερεύσει. Το δημόσιο χρέος και η ανάγκη στήριξης από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.) (International Monetary Fund, I.M.F.) οδήγησε σε πολλές μεταρρυθμίσεις την ελληνική οικονομία. Οι μεταρρυθμίσεις αφορούν όλες τις πτυχές της ελληνικής οικονομίας και δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση και η αναπροσαρμογή της φορολόγησης.

Μέσω της αποτελεσματικής φορολόγησης το κράτος θα μπορέσει να έχει ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς και θα μπορέσει να αποπληρώσει το δανεισμό που έχει λάβει από τους δανειστές. Οι αλλαγές που έχουν συμβεί τα τελευταία χρόνια στην ελληνική φορολόγηση είναι πολλές και αρκετές φορές χρήζουν και περισσότερες αλλαγές ώστε να επιτευχθούν οι μακροοικονομικοί στόχοι. Οι συχνές αλλαγές της φορολόγησης καθώς και η ρευστή πολιτική κατάσταση αποτελούν τροχοπέδη για την προσέλκυση επενδύσεων που θα οδηγήσουν στην οικονομική ανάπτυξη.

Από το 2014 και με την εισαγωγή του νόμου 4172/2013, γνωστού και ως Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (Κ.Φ.Ε.) και με τις διορθώσεις που επακολούθησαν και αναμένονται να επακολουθήσουν, το Ελληνικό κράτος κάνει μια προσπάθεια για να ελέγξει την φορολογία των φυσικών και νομικών προσώπων και οντοτήτων. Ωστόσο υιοθετήθηκαν και άλλοι νόμοι ή προσαρμόστηκαν οι ήδη υπάρχοντες που στοχεύουν στην κάλυψη των αναγκών του ελληνικού κράτους.

Στην ετήσια έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ) μεταξύ άλλων αναφέρονται και τα εξής:14

«Από τις επιδόσεις του 2016 προκύπτει βάσιμα ότι η πρόβλεψη για ανάκαμψη το 2017 είναι ρεαλιστική, υπό την αυστηρή προϋπόθεση όμως ότι το πρόγραμμα προσαρμογής θα συνεχίσει να εφαρμόζεται χωρίς καθυστερήσεις.

Για να περάσει, ωστόσο, η οικονομία από την ανάκαμψη στην ισχυρή διατηρήσιμη ανάπτυξη, απαιτούνται ενεργητικές μεσοπρόθεσμες πολιτικές με στόχο την εξάλειψη των εμποδίων που σήμερα ανακόπτουν την άνοδο και τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος σταθερότητας, που θα ευνοήσει την αναζωπύρωση του επενδυτικού ενδιαφέροντος. Στα εμπόδια συγκαταλέγονται : υπερφορολόγηση μιας φορολογικής βάσης με μειωμένη

φοροδοτική ικανότητα, το ασταθές και ασαφές φορολογικό και γενικότερο νομικό πλαίσιο προστασίας των επενδυτών, οι γραφειοκρατικές και οι διοικητικές εμπλοκές, οι οποίες καθυστερούν την πραγματοποίηση επενδύσεων που έχουν ήδη εγκριθεί, οι μεγάλες καθυστερήσεις στην απονομή της Δικαιοσύνης, η χαμηλή δανειοδοτική ικανότητα του τραπεζικού συστήματος και τα υψηλά επιτόκια δανεισμού, οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων και στις τραπεζικές συναλλαγές και, τέλος, οι στρεβλώσεις στις αγορές και ιδιαίτερα στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας από ατελέσφορες ρυθμιστικές παρεμβάσεις.

Η άρση των παραπάνω εμποδίων θα πρέπει να αποτελέσει κυρίαρχο μέλημα της στρατηγικής για την ανάπτυξη, η οποία περιγράφεται από τέσσερις συνιστώσες: αλλαγή του μείγματος δημοσιονομικής πολιτικής, ενθάρρυνση των ξένων άμεσων επενδύσεων, έμφαση στην καινοτομία και διασφάλιση της κοινωνικής προστασίας.

Το σοβαρότερο από τα εμπόδια που πρέπει να αρθούν σταδιακά είναι η υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων. Η υπερκάλυψη του δημοσιονομικού στόχου για το πρωτογενές πλεόνασμα το 2016 κατά κύριο λόγο προσδιορίστηκε από την υπεραπόδοση των φορολογικών εσόδων και πολύ λιγότερο από τη συγκράτηση των δημόσιων δαπανών. Η ανοδική πορεία των φορολογικών εσόδων οφείλεται στην αλλαγή των συντελεστών άμεσης και έμμεσης φορολογίας, αλλά και στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης λόγω της εκτεταμένης χρήσης των ηλεκτρονικών συναλλαγών, η οποία συνέβαλε στον περιορισμό της απόκρυψης εισοδημάτων. Ωστόσο, το ακολουθούμενο μείγμα δημοσιονομικής πολιτικής λειτουργεί πλέον ανασταλτικά για την ανάπτυξη, συμβάλλει στην αύξηση των ληξιπρόθεσμων οφειλών του ιδιωτικού τομέα προς το Δημόσιο και ενθαρρύνει τη φοροδιαφυγή και την αδήλωτη εργασία.

Η είσοδος της οικονομίας σε μια αναπτυξιακή πορεία απαιτεί αλλαγή του ακολουθούμενου «φοροκεντρικού» μείγματος δημοσιονομικής πολιτικής. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη συγκράτηση και συστηματική αναδιάρθρωση των μη παραγωγικών δαπανών, στη μείωση του υπέρμετρου φορολογικού βάρους στην παραγωγική οικονομία, καθώς και των ασφαλιστικών εισφορών, και στην αποδοτικότερη αξιοποίηση και διαχείριση της δημόσιας περιουσίας. Απαιτείται δηλαδή η δημιουργία ενός «δημοσιονομικού περιβάλλοντος» κατάλληλου για τη στήριξη της αναπτυξιακής προσπάθειας. Εξάλλου, η υλοποίηση των βραχυπρόθεσμων μέτρων ελάφρυνσης του δημόσιου χρέους, η εξειδίκευση των μεσομακροπρόθεσμων μέτρων και η ενδεχόμενη ποσοτικοποίηση ρεαλιστικών δημοσιονομικών στόχων για μετά το 2018 είναι αποφάσεις που θα συμβάλουν στη δημιουργία ενός επαρκούς «δημοσιονομικού περιβάλλοντος».

Συγκεκριμένα, η καλύτερη του αναμενόμενου επίδοση στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων για το πρωτογενές αποτέλεσμα, σε συνδυασμό με την υλοποίηση των συμφωνημένων μεταρρυθμίσεων, μπορεί να οδηγήσει σε σταδιακή μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης χωρίς να απειληθεί η δημοσιονομική ισορροπία. Επισημαίνεται ότι μεγαλύτερα συμπληρωματικά οφέλη μπορούν να εξασφαλιστούν εφόσον ο «δημοσιονομικός χώρος» , που δημιουργούν είτε οι υπεραποδόσεις των φορολογικών εσόδων είτε οι μεταρρυθμίσεις , χρησιμοποιηθεί για να γίνουν μειώσεις των συντελεστών της φορολογίας εισοδήματος. Παράλληλα, η δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να στηρίζει την ανάπτυξη με τη θέσπιση ενός σταθερού διεθνώς ανταγωνιστικού και κοινωνικά δίκαιου φορολογικού συστήματος.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ, ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

2.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Πολλοί πολίτες προσπαθούν να αποφύγουν κατά ένα μέρος τους φόρους κι έτσι εμφανίζεται το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. Η φοροδιαφυγή αποτελεί μια πληγή για τα δημόσια οικονομικά κάθε κράτους. Είναι ένα πρόβλημα που καμιά χώρα δεν έχει κατορθώσει να το εξαλείψει. Μέτρα παίρνονται κατά καιρούς για τον περιορισμό της. Όμως κάθε φορά ανακαλύπτονται και νέοι τρόποι φοροδιαφυγής ενώ η παραδειγματική τιμωρία των ενόχων γίνεται μόνο στα λόγια.

Από οικονομικής άποψης, φοροδιαφυγή είναι η εκ μέρους των φορολογουμένων παράνομη στέρηση εσόδων του κράτους μέσω της απόκρυψης του πραγματικού εισοδήματος και κατά συνέπεια την αποφυγή πληρωμής του πραγματικού φόρου.

ΟΡΙΣΜΟΣ

Η φοροδιαφυγή ορίζεται ως η παράνομη αποφυγή πληρωμής φόρων, π.χ. με τη μη αναγραφή ή απόκρυψη εισοδημάτων από τη φορολογική δήλωση (Χρυσοβιτσιώτης, & Σταυρακόπουλος, 2001).

Οι φορολογούμενοι προβληματίζονται ως προς το ποιο ποσοστό του εισοδήματός τους θα δηλώσουν στις φορολογικές αρχές και ποιο θα αποκρύψουν, κερδίζοντας σε φόρους αλλά και αναλαμβάνοντας κίνδυνο εντοπισμού και τιμωρίας. Η επιλογή τους πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μεγιστοποιήσουν την αναμενόμενη χρησιμότητα τους, η οποία εξαρτάται από το διαθέσιμο εισόδημά τους. Το άτομο θα δηλώνει χαμηλότερο εισόδημα εάν η αναμενόμενη ποινή ανά μονάδα αδήλωτου εισοδήματος είναι μικρότερη από τον κανονικό συντελεστή φόρου εισοδήματος. Επίσης όσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα φορολογικού ελέγχου καθώς και η επιβαλλόμενη φορολογική ποινή τόσο μεγαλύτερη θα είναι η φορολογική συμμόρφωση.

Η φοροδιαφυγή αποτελεί την μεγαλύτερη και ανεκτικότερη ίσως εκδήλωση της παράβασης των νόμων και απόδειξη της κακής λειτουργίας και ανεπάρκειας της δημόσιας διοίκησης. Αφορά «κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη των φορολογουμένων με σκοπό τη μείωση της νόμιμης φορολογικής υποχρέωσης και την αποφυγή της καταβολής του φόρου». Είναι δηλαδή «η παράνομη ενέργεια της ηθελημένης απόκρυψης φορολογητέου εισοδήματος και άλλων φορολογικών αντικειμένων κατά τη δήλωση και τον υπολογισμό του οφειλόμενου φόρου, καθώς και η μη απόδοση του οφειλόμενου φόρου στις αρμόδιες κρατικές αρχές (π.χ. του φόρου προστιθέμενης αξίας και λοιπών

παρακρατούμενων φόρων, τελών ή εισφορών)». Περιορισμοί που προκύπτουν από την πολυπλοκότητα της οικονομίας, του φορολογικού νομοθετικού πλαισίου και του φορολογικού μηχανισμού δημιουργούν δυσκολίες στο να διατυπωθεί η έννοια της φοροδιαφυγής. Υπάρχει αφενός πλήθος φόρων με πλήθος ιδιαιτεροτήτων και αφετέρου διαφορετικές δυνατότητες για φοροδιαφυγή. Επίσης υπάρχει ποικιλία στις μορφές φοροδιαφυγής ανάλογα με τις διαφορετικές ευκαιρίες και τις συνθήκες που παρουσιάζονται σε κάθε επαγγελματική ομάδα και σε κάθε φορολογούμενο (Τάτσος , 2012).

Σε πρόσφατη έρευνα της διαNEΟσις οι ερωτηθέντες έδειξαν να συμφωνούν: 85,5% δήλωσαν πως θεωρούν τη φοροδιαφυγή κλοπή. Ταυτόχρονα, όμως, ένα 35,1% δήλωσε πως ευχαρίστως φοροδιαφεύγει, όταν έχει την ευκαιρία, επειδή “το κάνουν όλοι”.

Το πρόβλημα της φοροδιαφυγής είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει ένα κράτος. Στην Ελλάδα φαίνεται ότι είναι ακόμα πιο οξύ: Σύμφωνα με μελέτες, η φοροδιαφυγή στη χώρα μας είναι μεγαλύτερη από ό,τι σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες, πράγμα που επιβαρύνει ακόμα περισσότερο την πολύ άσχημη οικονομική κατάστασή της.

2.2 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Η φοροδιαφυγή:

- Αναιρεί τον κοινωνικό χαρακτήρα του κράτους, το οποίο στερεί από τους αναγκαίους πόρους για την εκπλήρωση της αποστολής του στους τομείς της υγείας, της πρόνοιας, της παιδείας κ.λπ.
- Εμποδίζει την αναδιανομή του εθνικού πλούτου με την άσκηση της οικονομικής αποστολής της πολιτείας για τη βελτίωση της θέσης των οικονομικά ασθενέστερων τάξεων.
- Αποδυναμώνει την άσκηση πολιτικής για την καταπολέμηση της ανεργίας, την εκτέλεση έργων υποδομής και την εν γένει οικονομική ανάπτυξη της χώρας.
- Στρεβλώνει τον ανταγωνισμό προς όφελος των ανέντιμων εμπόρων. Δημιουργεί φαινόμενα άνισης μεταχείρισης των πολιτών και αμβλύνει τη φορολογική συνείδηση των ειλικρινών φορολογούμενων, επιτείνοντας ακόμη περισσότερο τα υπάρχοντα προβλήματα.
- Εντείνει το δημοσιονομικό πρόβλημα της χώρας με τη μείωση των δημοσίων εσόδων και συντελεί στη μη υλοποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού.

- Τέλος, συρρικνώνει τον δημόσιο πλούτο, ο οποίος παράνομα συσσωρεύεται σε αυτούς που φοροδιαφεύγουν.

Υπό τις σημερινές συνθήκες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και της δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας, η φοροδιαφυγή επηρεάζει την οικονομική υπόσταση και φερεγγυότητά της. Συνεπώς, η φοροδιαφυγή αποτελεί μάστιγα του κοινωνικού συνόλου, αφού υπονομεύει τα συμφέροντά του .30

Με το άρθρο 31 του ν.1591/1986 , που έχει τον τίτλο «ρυθμίσεις στην άμεση και έμμεση φορολογία ,θέσπιση μέτρων για την πάταξη της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις» , η ισχύς του οποίου αρχίζει από 24.2.1986 , θεσπίστηκε ως ίδιο και αυτοτελές έγκλημα η φοροδιαφυγή (Μαλαφάντης , 2006) .

2.3 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής εξαρτάται από ορισμένους παράγοντες. Οι κυριότεροι παράγοντες είναι:

1. Το επίπεδο των πολιτών της χώρας (πολιτιστικό και μορφωτικό) και κυρίως των φορολογούμενων.

Όταν το επίπεδο αυτό του πληθυσμού είναι χαμηλό, δυσκολεύεται (ο πληθυσμός αυτός) να συνειδητοποιήσει ότι τα έσοδα από τους φόρους χρησιμοποιούνται για διάφορα δημόσια αγαθά, όπως παιδεία, υγεία, ασφάλεια κλπ. που είναι για το συλλογικό καλό.

2. Η πολυπλοκότητα της νομοθεσίας

Η πολυπλοκότητα αφενός κάνει τη λειτουργία του φοροεισπρακτικού μηχανισμού εξαιρετικά δύσκολη, αφετέρου αναπόφευκτα προκαλεί ανασφάλεια τόσο στους φορολογούμενους όσο και στους υπαλλήλους της φορολογικής διοίκησης, που συχνά δεν γνωρίζουν τι είναι νόμιμο και τι όχι. Και, βεβαίως, μέσα στην πολυπλοκότητα εμφανίζονται ευκαιρίες και κίνητρα διαφθοράς.

Από το 1975 στην Ελλάδα ψηφίστηκαν 250 φορολογικά νομοσχέδια και 115.000 υπουργικές αποφάσεις. Μόνο τους τελευταίους 30 μήνες έχουν ψηφιστεί 10 φορολογικά νομοσχέδια με 117 άρθρα και 17 άλλοι νόμοι με 71 εμβόλιμες φορολογικές διατάξεις. Για τις διατάξεις αυτές εκδόθηκαν 111 υπουργικές αποφάσεις και 138 διευκρινιστικές εγκύκλιοι.

3. Το μορφωτικό επίπεδο των φοροτεχνικών οργάνων.

Όταν είναι μορφωμένοι και ικανοί οι υπάλληλοι της εφορίας, Σ.Δ.Ο.Ε, κλπ. μπορούν να περιορίσουν το πρόβλημα της φοροδιαφυγής, μέσα από τη διαμόρφωση ενός κατάλληλου

φορολογικού συστήματος και με τη χρήση ενός κατάλληλου μηχανολογικού εξοπλισμού και εξειδικευμένου προσωπικού.

4. Η φορολογική επιβάρυνση του ατόμου σε σχέση με το εισόδημά του.

Όσο μεγαλύτερη είναι η φορολογική επιβάρυνση του φορολογούμενου, τόσο μεγαλύτερη είναι και η τάση για φοροδιαφυγή, διότι περιορίζεται η ικανοποίηση των ατομικών αναγκών, όπως διατροφή, ένδυση, διασκέδαση κλπ.

5. Η κατανομή των φορολογικών βαρών.

Πρέπει να υπάρχει κοινωνική δικαιοσύνη για το πώς κατανέμονται οι φόροι στις διάφορες τάξεις του πληθυσμού, πχ άλλοι να είναι οι φόροι για τους οικονομικά ισχυρότερους και άλλοι για την μεσαία και οικονομικά ασθενέστερη τάξη. Σε διαφορετική περίπτωση δημιουργείται το αίσθημα της αδικίας μεταξύ των φορολογούμενων.

6. Η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος.

Αν στο φορολογικό σύστημα υπάρχουν κυρίως άμεσοι φόροι (πχ φόροι εισοδήματος), τότε είναι μεγαλύτερη η τάση για φοροδιαφυγή, διότι υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες για απόκρυψη του εισοδήματος. Αντίθετα, αν το φορολογικό σύστημα κυριαρχείται από έμμεσους φόρους, η τάση για φοροδιαφυγή είναι μικρότερη, διότι γίνεται πιο αποτελεσματικός έλεγχος των φορολογούμενων μονάδων που είναι λιγότερες (ιδιωτικές επιχειρήσεις) και πρέπει να τηρούνται λογιστικά βιβλία από τα οποία φαίνεται το εισόδημα που φορολογείται.

7. Ο τρόπος διαχείρισης του δημοσίου χρήματος.

Η σπατάλη του δημοσίου χρήματος επηρεάζει τη φορολογική συνείδηση ιδιαίτερα των ιδιωτικών φορέων, οι οποίοι αισθάνονται ότι η φορολογική τους θυσία δεν εκτιμάται από το κράτος όπως θα έπρεπε.

8. Η οργάνωση της αγοράς και των επιχειρήσεων.

Όταν οι συναλλαγές σε μια οικονομία γίνονται περισσότερο σε είδος (πχ προϊόντα), η δυνατότητα φοροδιαφυγής είναι μεγαλύτερη από ότι σε μια οικονομία όπου οι συναλλαγές γίνονται με χρήματα. Επίσης, όταν υπάρχουν πολλές μικρές επιχειρήσεις που δεν υπάρχει οργάνωση λογιστικά, τότε υπάρχει μεγαλύτερη τάση για φοροδιαφυγή.

9. Η συνεχιζόμενη αύξηση των φόρων.

Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, πέρα από τη μειωμένη τους αποδοτικότητα, αποτελούν σοβαρό αντικίνητρο για επενδύσεις, μειώνουν ραγδαία την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων έναντι των ξένων, ενώ επηρεάζουν αρνητικά την κατανάλωση.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι ο ΟΟΣΑ υπολόγισε³³ πως το φορολογικό βάρος στην Ελλάδα το 2014 αυξήθηκε από 34,4% σε 35,9%. Ως γνωστόν, υπάρχει ένα όριο, το οποίο αν υπερβούν οι φορολογικοί συντελεστές, τα φορολογικά έσοδα μειώνονται. Αυτό το όριο απεικονίζεται στη καμπύλη Laffer, η οποία έχει αναλυθεί ήδη στο 1ο κεφάλαιο.

10. Η ανυπαρξία πολιτικής βούλησης για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής πρέπει να αντιμετωπιστεί με σωστές και ώριμες αποφάσεις από την πολιτεία χωρίς ασάφειες στους νόμους, στοχεύοντας έτσι, στην οικονομική αλλά και βιοτική εξέλιξη του πολίτη.

11. Τεχνολογική ανεπάρκεια.

Ο εκσυγχρονισμός των ηλεκτρονικών συστημάτων της Φορολογικής Διοίκησης κρίνεται απαραίτητος για να εξασφαλιστεί η αμεσότητα και εγκυρότητα σε τυχόν μη συμμόρφωση των φορολογουμένων.

12. Γραφειοκρατία.

Η γραφειοκρατία συνδέεται άμεσα με την πολυπλοκότητα της νομοθεσίας. Όσο οι νόμοι αλλάζουν συχνά τόσο μεγαλώνει η γραφειοκρατία, και αυτό οδηγεί σε σύγχυση τους πολίτες με αποτέλεσμα να συνεχίζουν να φοροδιαφεύγουν.

13. Διαρθρωτικές στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας.

14. Φορολογική κουλτούρα.

Η ορθή αντίληψη των πολιτών και των επιχειρηματιών είναι πολύ σημαντική στο ζήτημα της φοροδιαφυγής. Εφόσον αποκτηθεί φορολογική συνείδηση, θα υπάρξουν σημαντικές βελτιώσεις στην ανάπτυξη της χώρας.

2.4 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

Ο Wintrobe (2001), στην αναζήτηση των αιτιών για την ύπαρξη της φοροαποφυγής, αναδεικνύει τη σχέση της ικανοποίησης των αναγκών των πολιτών από το κράτος και της τιμότητας της πολιτείας στη διαχείριση των δημοσίων εσόδων, κάνοντας αναφορά σε τέσσερις διαφορετικές περιπτώσεις.

- Οι ιδιώτες και οι επιχειρήσεις πιστεύουν ότι η κυβέρνηση δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις

επιθυμίες τους, και, για τον λόγο αυτό, όσο έντιμη και ειλικρινή και αν την θεωρούν, θα προσπαθήσουν να φοροδιαφύγουν.

- Οι πολίτες και οι επιχειρήσεις δεν εμπιστεύονται την κυβέρνηση τους, και, για

αυτο το λόγο, δεν δέχονται να καταβάλλουν τους φόρους που τους επιβάλλει.

- Οι φορολογούμενοι υποθέτουν πως οι περισσότεροι πολίτες φοροδιαφεύγουν, οπότε θεωρούν σωστό να πράξουν και αυτοί το ίδιο.
- Οι ιδιώτες και οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο, και για αυτό ει πρόθυμοι να πληρώσουν τους φόρους τους.

Οι πιο σημαντικοί και καθοριστικοί παράγοντες που καθορίζουν την τάση των φορολογουμένων προς τη φοροδιαφυγή και την τελική επιτυχία τους να φοροδιαφεύγουν είναι (Τάτσος, 2001)

- **Το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού**

Έχει διαπιστωθεί ότι όσο χαμηλότερο είναι το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού, τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση για φοροδιαφυγή.

- **Ο τρόπος κατανομής του φορολογικού βάρους**

Η τάση για φοροδιαφυγή είναι, *ceteris paribus*, μεγαλύτερη όταν η κατανομή των φορολογικών βαρών δεν είναι σύμφωνη με την επικρατούσα στο κοινωνικό σύνολο αντίληψη περί κοινωνικής δικαιοσύνης.

- **Το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης**

Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης, τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση για φοροδιαφυγή.

- **Ο τρόπος διάθεσης των εσόδων**

Όσο περισσότερο συνετή και ορθολογική είναι η διαχείριση του δημόσιου χρήματος, τόσο μικρότερη είναι η τάση των φορολογουμένων για φοροδιαφυγή.

- **Η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος**

Η έκταση της φοροδιαφυγής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη διάρθρωση, τη λειτουργία και την εσωτερική συνοχή του φορολογικού συστήματος.

- **Η οργάνωση και το επίπεδο των φοροτεχνικών υπηρεσιών**

Η σωστή οργάνωση των φοροτεχνικών υπηρεσιών και ο εξοπλισμός τους με σύγχρονα μέσα περιορίζουν σημαντικά τις δυνατότητες φοροδιαφυγής και διευκολύνουν τον εντοπισμό των φοροφυγάδων.

- **Ο βαθμός ανάπτυξης και οργάνωσης της οικονομίας**

Σε άρτια οργανωμένες οικονομίες οι συναλλαγές μεταξύ των φορολογούμενων μονάδων καταγράφονται εύκολα και τα φορολογικά όργανα έχουν στην διάθεση τους περισσότερο αξιόπιστο υλικό για να επιτελέσουν το έργο τους.

- **Ο βαθμός οργάνωσης της αγοράς**

Αν οι επιχειρήσεις που λειτουργούν σε μια χώρα είναι πολλές σε αριθμό αλλά μικρού μεγέθους, οι δυνατότητες φοροδιαφυγής θα είναι μεγάλες.

- **Η διάρθρωση του εθνικού εισοδήματος της χώρας**

Η διάρθρωση του εθνικού εισοδήματος είναι σημαντική για την έκταση της φοροδιαφυγής. Η φοροδιαφυγή είναι περιορισμένη, αν όχι αδύνατη, στα εισοδήματα από μισθούς και από συντάξεις, ενώ στα εισοδήματα από ελευθέρια επαγγέλματα και από αγροτικές δραστηριότητες συναντάται περισσότερο.

2.5 ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ

Όπως και η φοροδιαφυγή έτσι και η φοροαποφυγή (tax avoidance) αποτελεί άλλη μια αποκλίνουσα πράξη από την πρέπουσα φορολογική συμπεριφορά.

Η φοροαποφυγή είναι μία αποφυγή πληρωμής φόρων στο κράτος που μπορεί να γίνει αν κάποιος εκμεταλλευτεί κάποια «παραθυράκια» στο νόμο ώστε να πληρώσει εν τέλει λιγότερο φόρο.

Φοροαποφυγή, χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά εκείνη που εκμεταλλεύεται κενά ή ατέλειες της φορολογικής νομοθεσίας, χωρίς ωστόσο να παραβιάζει άμεσα τις σχετικές διατάξεις και αποσκοπεί στην ολική ή μερική αποφυγή της φορολογικής υποχρέωσης.

Η φοροαποφυγή είναι επί της ουσίας μία συμπεριφορά η οποία αντίκειται στο πνεύμα και όχι στο γράμμα του νόμου.

Μία ενέργεια θεωρείται ως φοροαποφυγή, όταν έχει τα εξής βασικά χαρακτηριστικά:

- α) Να διέπεται από το στοιχείο της ανειλικρίνειας, της πλαστότητας ή της εικονικότητας.
- β) Να έχει συντελεστεί στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης των κενών, των ασαφειών και της κακής διατύπωσης της φορολογικής νομοθεσίας, ή διαφορετικά εκμετάλλευση δυνατοτήτων («παράθυρα»), οι οποίες δεν ήταν στην πρόθεση του νομοθέτη να παρασχεθούν.
- γ) Να χαρακτηρίζεται από μυστικότητα ώστε να αποτραπεί η λήψη μέτρων εκ μέρους του νομοθέτη, για την πάταξη της φοροαποφυγής.

Η φορολογική νομοθεσία χαρακτηρίζει την φοροαποφυγή ως παράνομη, γιατί η συντριπτική πλειοψηφία των ενεργειών φοροαποφυγής στερούν σημαντικά έσοδα από το Ελληνικό κράτος. Σύμφωνα όμως με το άρθρο 38 του Ν. 4174/2013 όπου γίνεται αναφορά στην φοροαποφυγή, δεν προβλέπεται καμίας μορφής ποινή ή άλλη κύρωση,

εκτός από το γεγονός ότι η φορολογική διοίκηση δύναται να αγνοεί κάθε τεχνητή διευθέτηση ή σειρά διευθετήσεων που αποβλέπει σε αποφυγή της φορολόγησης και οδηγεί σε φορολογικό πλεονέκτημα.

Για να τύχει μικρότερης ή πλήρους απαλλαγής από το φόρο, οι φορολογούμενοι παρουσιάζουν εικονικά ή πλαστά στοιχεία. Τα στοιχεία αυτά δεν αποδίδουν την πραγματική οικονομική εικόνα των φορολογούμενων και έτσι αποφεύγουν το φόρο. Η αποφυγή του φόρου αναπτύσσεται κυρίως σε χώρες όπου η φορολογική νομοθεσία παρουσιάζει έντονα προβλήματα. Ο νομοθέτης θα πρέπει να είναι σαφής και να μην αφήνει κανένα κενό στο νόμο διότι αποτελούν πολύτιμα εργαλεία στους φορολογούμενους που σκοπεύουν να αποφύγουν τους φόρους.

Τέλος, οι φορολογούμενοι που καταφεύγουν σε μια τέτοια πράξη, κρατούν τις ενέργειες τους μυστικές διότι αν υπάρχει διάχυση της πληροφορίας όλοι θα τείνουν να καταφύγουν στην φοροαποφυγή. Το κενό ή η ασάφεια στην νομοθεσία θα θελήσουν να τα εκμεταλλευτούν πολλοί φορολογούμενοι και με δεδομένη την αύξηση προς μια συγκεκριμένη συμπεριφορά οι φορολογικές αρχές θα λειτουργήσουν διορθωτικά και θα διορθώσουν το σφάλμα. Αυτό θα οδηγήσει στην μείωση του πλεονεκτήματος που κατέχουν οι φορολογούμενοι που στοχεύουν στην αποφυγή πληρωμής του φόρου (Τάτσος , 2012).

2.6 ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Το φαινόμενο της παραοικονομίας έχει απασχολήσει ιδιαίτερος τους ερευνητές. Το βασικό σημείο έρευνας είναι η μέτρηση της παραοικονομίας αλλά και τα αποτελέσματα που έχουν στην αγορά. Ωστόσο αυτό δεν αποτελεί μια εύκολη διαδικασία. Η δυσκολία αυτή αυξάνεται από το γεγονός του ότι είναι δύσκολος ο καθορισμός της έννοιας της παραοικονομίας.

ΟΡΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με Έλληνες οικονομολόγους:

- «Η παραοικονομία είναι το άθροισμα των αποκρυπτόμενων εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής που δεν περιλαμβάνονται στους εθνικούς λογαριασμούς» (Βαβούρα , Κούτρη , 1991).
- Ως παραοικονομία θεωρείται «το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας, το οποίο θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο εθνικό προϊόν, αφού δημιουργεί προστιθέμενη αξία, βάση της εθνικολογιστικής πρακτικής, πλην όμως για

διαφόρους λόγους δεν καθίσταται δυνατό να καταγραφεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες μετρήσεως» (Παυλόπουλος , 2002).

Μια δραστηριότητα που θεωρείται παραοικονομική πρέπει:

- Να δημιουργεί προστιθέμενη αξία .

Η δημιουργία όμως προστιθέμενης αξίας είναι αναγκαία αλλά όχι και ικανή συνθήκη.

Υπάρχουν δραστηριότητες που δημιουργούν προστιθέμενη αξία αλλά δεν καταγράφονται από τους Εθνικούς Λογαριασμούς και δεν θεωρούνται ότι είναι παραοικονομία, όπως π.χ. οι δραστηριότητες της νοικοκυράς.

- Να μην καταγράφεται , είτε λόγω ανεπάρκειας των υπηρεσιών των εθνικών λογαριασμών είτε λόγω απόκρυψης των δραστηριοτήτων από τις οικονομικές μονάδες.

Η παραοικονομία αναφέρεται κυρίως: στις αμοιβές από ιδιαίτερα μαθήματα, στα αδήλωτα εισοδήματα από διάφορες νόμιμες επιχειρηματικές δραστηριότητες, στις αμοιβές σε είδος, στις αμοιβές από μη κύρια απασχόληση / αυτοαπασχόληση / λαθρεργασία και στα εισοδήματα από παράνομες δραστηριότητες.

Είναι φανερό ότι οι εθνικολογιστικές υπηρεσίες αντικειμενικά αδυνατούν να καταγράφουν άμεσα αυτές τις δραστηριότητες και το παραγόμενο απ' αυτές προϊόν.

Βασικές πηγές προσέγγισης των μεγεθών της παραοικονομίας είναι τα εθνικολογιστικά στοιχεία και οι δειγματοληπτικές έρευνες οικογενειακών προϋπολογισμών. Η λογική αυτή βασίζεται στη κλασική λειτουργία του εισοδηματικού κυκλώματος της οικονομίας, σύμφωνα με το οποίο οι δαπάνες των νοικοκυριών ταυτίζονται με το ακαθάριστο εισόδημα των επιχειρήσεων και του κράτους.

Η μη ταύτιση συνεπώς του ύψους της κατανάλωσης των νοικοκυριών (ιδιωτικής κατανάλωσης) με εκείνη των εθνικών λογαριασμών, οδηγεί στον προσδιορισμό του όγκου της παραοικονομίας και στη διαπίστωση ότι το εθνικό προϊόν είναι υποεκτιμημένο.

2.7 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Είναι αρκετοί που συγχέουν την φοροδιαφυγή με την φοροαποφυγή αν και υπάρχει διαφορά μεταξύ τους . Πιο συγκεκριμένα , η φοροδιαφυγή είναι μία παράνομη πράξη ενώ η φοροαποφυγή όχι καθώς εκμεταλλεύεται τα κενά που υπάρχουν στη νομοθεσία και έτσι η παράβαση δεν γίνεται στο γράμμα αλλά στο πνεύμα του νόμου .

Στο νόμο 4174/2013 και συγκεκριμένα στο άρθρο 38, γίνεται διάκριση των δύο

φαινομένων . Φοροδιαφυγή , με το νόμο αυτό , διαπράττεται όταν κάθε τεχνητή διευθέτηση ή σειρά διευθετήσεων που αποβλέπει σε αποφυγή της φορολόγησης και οδηγεί σε φορολογικό πλεονέκτημα , το οποίο προκύπτει από τη σύγκριση του οφειλόμενου φόρου με το ποσό που θα όφειλε ο ίδιος ο φορολογούμενος κάτω από τις ίδιες συνθήκες χωρίς τη διευθέτηση . Όμως τόσο η φοροαποφυγή όσο και η φοροδιαφυγή έχουν το ίδιο αποτέλεσμα , δηλαδή την μη καταβολή των φόρων . Έτσι αυτές οι δύο έννοιες συναντώνται έχοντας ως κοινό στοιχείο τη στέρηση εσόδων από το Δημόσιο . Όμως μια από τις σημαντικότερες διαφορές ανάμεσα στην φοροαποφυγή και στην φοροδιαφυγή , είναι το γεγονός ότι η φοροαποφυγή δεν μπορεί να εφαρμοστεί εξίσου εύκολα από όλα τα κοινωνικά στρώματα , δεδομένου ότι για να μπορέσει ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο να εφαρμόσει την φοροδιαφυγή , θα πρέπει πρωτίστως να έχει δημιουργήσει ένα πολύ καλά μελετημένο φορολογικό σχεδιασμό , ο οποίος προαπαιτεί όχι μόνο άριστες νομικές γνώσεις για την εύρεση των « κενών » της φορολογικής νομοθεσίας , αλλά επιπλέον απαιτεί άριστες γνώσεις της οικονομικής και λογιστικής επιστήμης , έτσι ώστε να επιτευχθεί το βέλτιστο δυνατό αποτέλεσμα .

Επομένως σε αυτή την περίπτωση γίνεται απόλυτα κατανοητό ότι η φοροαποφυγή διαπράττεται ως επί το πλείστο από κοινωνικά στρώματα τα οποία διαθέτουν την οικονομική επιφάνεια για να πληρώσουν τους κατάλληλους νομικούς και οικονομολόγους που εν συνεχεία θα καταστρώσουν το απαιτούμενο για την περίπτωση τους φορολογικό σχεδιασμό (Γκορόγιας και Σπυριδάκης , 2014.35).

Ακόμα μια σημαντική διαφορά μεταξύ της φοροαποφυγής και της φοροδιαφυγής , είναι ότι στην περίπτωση της φοροαποφυγής δεν προβλέπεται συγκεκριμένη ποινή ή επιβολή κυρώσεων από τον νόμο , ενώ ως γνωστό στην περίπτωση της φοροδιαφυγής υπάρχουν σοβαρές ποινές αλλά και κυρώσεις , οι οποίες ποικίλουν ανάλογα αν πρόκειται για φυσικό ή νομικό πρόσωπο.

Άλλοι συνδέουν τη φοροδιαφυγή με την παραοικονομία . Η φοροδιαφυγή είναι μέρος τόσο της παραοικονομίας όσο και της επίσημης οικονομικής δραστηριότητας ενώ μέρος της παραοικονομίας καταλήγει στην καταβολή φόρων , μέσω των μεταγενέστερων συναλλαγών με τη φανερή οικονομία .

2.8 ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ

2.8. 1 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ

Ένα παράθυρο ευκαιρίας στην Ελλάδα, ώστε να περιορίσει την φοροδιαφυγή και

παραοικονομία, ενισχύοντας παράλληλα τα φορολογικά έσοδα, ανοίγει η αυξημένη χρήση ηλεκτρονικών συναλλαγών. Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής επιτρέπουν στον κάτοχό τους να πραγματοποιεί μεταφορές χρηματικών ποσών με πρόσβαση εξ αποστάσεως στον τραπεζικό του λογαριασμό ή διαβιβάζοντας ηλεκτρονικές μονάδες αξίας που αποθηκεύονται σε κάρτα ή μνήμη ηλεκτρονικού υπολογιστή. Περιλαμβάνουν πιστωτικές κάρτες, χρεωστικές κάρτες, κάρτες μεταγενέστερης χρέωσης, ηλεκτρονικό χρήμα που αποθηκεύεται σε κάρτες ή άλλα μέσα, άμεσες χρεώσεις και μεταφορές πιστώσεων μέσω ηλεκτρονικής τραπεζικής.

2.8. 2 Η ΑΥΤΟΜΑΤΗ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

Δεδομένης της παγκοσμιοποίησης , κάθε φορολογούμενος μπορεί ποια να πραγματοποιεί επενδύσεις εκτός της χώρας μόνιμης κατοικίας του. Έτσι σημαντικά χρηματικά ποσά μένουν αφορολόγητα , εντείνοντας την φοροδιαφυγή. Η λύση για να διατηρήσουν τα κράτη την φορολογική τους ακεραιότητα είναι να συνεργαστούν ανταλλάσσοντας φορολογικές πληροφορίες.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) , ο οποίος έχει εργαστεί εδώ και πολλές δεκαετίες στα ζητήματα ανταλλαγής πληροφοριών , προχώρησε στην ανάπτυξη ενός συστήματος ανταλλαγής φορολογικών πληροφοριών μεταξύ των κρατών.

Στις 7 Ιουνίου 2017 υπογράφηκε η «Πολυμερής Σύμβαση για την εφαρμογή μέτρων συσχετιζόμενων με τις φορολογικές συνθήκες για την πρόληψη της διάβρωσης της φορολογικής βάσης και της μεταφοράς κερδών» (Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting) στο περιθώριο της ετήσιας Υπουργικής Συνόδου του ΟΟΣΑ για το 2017 στο Παρίσι.

Αρκετές χώρες , μέσα σε αυτές και η Ελλάδα , έχουν ήδη αναλάβει την υποχρέωση για ανταλλαγή πληροφοριών, για στοιχεία που αφορούν το 2016.

Η υπογραφή της Σύμβασης από μέρους της χώρας μας επιβεβαιώνει τη βούληση της κυβέρνησης να περιορίσει τη φοροδιαφυγή εκσυγχρονίζοντας τον φορολογικό μηχανισμό και συμμετέχοντας ενεργά στη διεθνή προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή.

Ο κατάλογος των συμμετεχουσών χωρών διευρύνεται περαιτέρω από 01/01/2018, για πληροφορίες που θα αφορούν το έτος 2017.

Οι ΗΠΑ δεν περιλαμβάνονται στις χώρες που έχουν συνυπογράψει το Πρότυπο, παρόλα αυτά το αντίστοιχο σύστημα που εφαρμόζεται από τις φορολογικές αρχές των ΗΠΑ

λειτουργεί σε παρόμοια βάση με το Πρότυπο του ΟΟΣΑ επιτρέποντας την ανταλλαγή των απαραίτητων πληροφοριών.

Οι υπόχρεοι παροχής πληροφοριών είναι κυρίως ιδρύματα και οργανισμοί του χρηματοοικονομικού τομέα. Αναλυτικότερα, τα κυριότερα υπόχρεα σε αναφορά πρόσωπα είναι:

- Εγχώριες τράπεζες και υποκαταστήματα αλλοδαπών τραπεζών.
- Εταιρείες χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης
- Ορισμένοι οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων
- Ορισμένες ασφαλιστικές εταιρείες

Αντίθετα, δεν εντάσσονται στο πρόγραμμα ανταλλαγής πληροφοριών κρατικές ή δημόσιες επιχειρήσεις, διεθνείς οργανισμοί, κεντρικές τράπεζες, ιδιωτικές τράπεζες με τοπική πελατειακή βάση και συνταξιοδοτικά ταμεία.

Οι οικονομικές πληροφορίες που θα γνωστοποιούνται περιλαμβάνουν τόκους, μερίσματα, υπόλοιπα λογαριασμών, εισόδημα από ορισμένα προϊόντα ασφάλισης, έσοδα από πώληση χρηματοοικονομικών στοιχείων και άλλα έσοδα που προκύπτουν σε σχέση με τα περιουσιακά στοιχεία που τηρούνται στον λογαριασμό ή πληρωμές που πραγματοποιούνται σε σχέση με το λογαριασμό.

Οι συγκεκριμένες πληροφορίες αποστέλλονται στην αρμόδια φορολογική αρχή της χώρας (φορολογικής) κατοικίας του φυσικού ή νομικού προσώπου. Για την περίπτωση των νομικών προσώπων, η αναφορά στη χώρα κατοικίας γίνεται μόνο αν το ύψος του λογαριασμού υπερβαίνει τις 250.000 δολάρια ΗΠΑ.

Με την έναρξη ισχύος της αυτόματης ανταλλαγής πληροφοριών, οι φορολογικές αρχές θα είναι σε θέση να επαναπροσδιορίσουν την πραγματική φορολογική βάση, γεγονός το οποίο ενδέχεται να οδηγήσει σε αναδιαμόρφωση του φορολογικού συστήματος και της ευρύτερης φορολογικής πολιτικής.

Η φοροδιαφυγή δεν θα εξαφανιστεί φυσικά από τη μία μέρα στην άλλη. Αλλά, για να κρύψει κανείς τα χρήματά του στο εξωτερικό, θα πρέπει πλέον να ακολουθήσει εξαιρετικά πολύπλοκα και αμφίβολα κυκλώματα.

2.8. 3 ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΦΠΑ

Το ισχύον σύστημα ΦΠΑ πρέπει να εκσυγχρονιστεί ώστε να συμβαδίζει με τις προκλήσεις της σημερινής οικονομίας, που χαρακτηρίζεται από την παγκοσμιοποίηση, την ψηφιοποίηση και την κινητικότητα. Το ισχύον σύστημα ΦΠΑ στις διασυνοριακές

συναλλαγές, το οποίο τέθηκε σε ισχύ το 1993, αφήνει περιθώρια για διάπραξη απάτης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ένα σχέδιο δράσης ώστε το ισχύον σύστημα ΦΠΑ να απλουστευτεί, να θωρακιστεί έναντι της απάτης και να καταστεί φιλικότερο προς τις επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με τους νέους κανόνες, οι διασυνοριακές συναλλαγές θα εξακολουθήσουν να φορολογούνται βάσει των συντελεστών του κράτους μέλους προορισμού («αρχή της χώρας προορισμού») όπως και τώρα, αλλά ο τρόπος είσπραξης των φόρων θα αλλάξει σταδιακά προς ένα σύστημα που θα προσφέρει μεγαλύτερη προστασία έναντι της απάτης. Ταυτόχρονα, θα τεθεί σε εφαρμογή μια δικτυακή πύλη σε επίπεδο ΕΕ που θα διασφαλίζει ένα απλό σύστημα είσπραξης του ΦΠΑ για τις επιχειρήσεις και ένα αρτιότερο σύστημα συλλογής εσόδων για τα κράτη μέλη.

Η διασυνοριακή απάτη στον τομέα του ΦΠΑ στερεί από τα κράτη μέλη σημαντικά έσοδα. Οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι με το μελλοντικό σύστημα ΦΠΑ θα μπορούσε να μειώσει τη διασυνοριακή απάτη κατά περίπου 40 δισεκατομμύρια ευρώ (ή κατά 80%) ετησίως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΡΕΥΝΑ

3.1. ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην παρακάτω έρευνα στόχος είναι η εύρεση των αιτιών φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής στον Νομό Ιωαννίνων. Οι εμπλεκόμενοι φορείς που συμμετείχαν ήταν εκπαιδευτικοί, εργαζόμενοι σε ΟΤΑ καθώς και σε τραπεζικούς του Νομού Ιωαννίνων. Οι έρευνα έγινε μέσω ερωτηματολογίων που διανεμήθηκαν στους παραπάνω φορείς. Συγκεντρώθηκαν συνολικά 90 ερωτηματολόγια, 30 σε καθένα από τους φορείς.

Οι επιμέρους στόχοι της έρευνάς είναι :

1. να εντοπιστούν ποια είναι τα σημαντικότερα κριτήρια ως αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής .
2. Να εντοπιστούν τα λιγότερο σημαντικά κριτήρια .
3. Να διαπιστωθούν ποια είναι τα σημαντικότερα υποκριτήρια .
4. Να ερευνηθούν τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια .
5. Να διερευνηθούν εάν οι ομάδες που παίρνουν μέρος στην έρευνά μας συμφωνούν ως προς τη σημαντικότητα τόσο των κριτηρίων όσο και των υποκριτηρίων .

Το εργαλείο της έρευνας ήταν ένα ερωτηματολόγιο , το οποίο δόθηκε έτοιμο από τον επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας πτυχιακής εργασίας κ. Μιχαήλ Διακομιχάλη . Η δομή του

είναι η εξής :

1. Στην πρώτη σελίδα αναφέρονται το θέμα , τα κριτήρια και τα υποκριτήρια .
 2. Στη δεύτερη σελίδα δίνονται εξηγήσεις για τον τρόπο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου και η κλίμακα της σχετικής σημαντικότητας .
 3. Στη συνέχεια ακολουθούν τα υποκριτήρια που πρέπει να συγκριθούν από τους Λογιστές .
 4. Στην τελευταία σελίδα δίνονται επεξηγήσεις για τη χρήση του ερωτηματολογίου ότι δηλαδή αυτό θα χρησιμοποιηθεί μόνο για την εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας .
- Επίσης αναφέρονται τα στοιχεία του επιβλέποντα καθηγητή , τα στοιχεία της φοιτήτριας και το τμήμα στο οποίο ανήκει .

Τα ερωτηματολόγια βασίζονται στην Διαδικασία Αναλυτικής Ιεράρχησης. Ο λόγος που επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος για την εκπόνηση των ερωτηματολογίων, είναι γιατί επιτρέπει την ύπαρξη συγκρίσεων οι οποίες βασίζονται στην κρίση του ερωτώμενου.

Συγκεκριμένα, η Διαδικασία Αναλυτικής Ιεράρχησης βασίζεται σε δυαδικές συγκρίσεις μεταξύ των κριτηρίων ή των υπο-κριτηρίων, και τα βάρη που προκύπτουν από αυτές, οι οποίες στην συνέχεια μέσα από την κλίμακα Saaty δίνουν και το μετρήσιμο αποτέλεσμα.

3.2. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΙΕΡΑΡΧΗΣΗΣ

Η «Μέθοδος της Αναλυτικής Ιεράρχησης» 56 (Analytical Hierarchy Process – AHP) προτάθηκε από τον Thomas Saaty του Wharton School of Business. Με τη μέθοδο αυτή οργανώνονται δεδομένα σε μια «ιεραρχική δομή», έτσι ώστε να διευκολύνεται η ορθή λήψη αποφάσεων σε μια επιχείρηση ή οργανισμό. Η μέθοδος αυτή είναι κατάλληλη σε πολύπλοκες διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Στις διαδικασίες αυτές εμπλέκονται συγκρίσεις διαφόρων κριτηρίων που είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν.

Η ιεραρχική δομή αυτής της μεθόδου δείχνει τις σχέσεις του στόχου, των κριτηρίων, των υποκριτηρίων και των εναλλακτικών λύσεων.

Το σκεπτικό πίσω από την Αναλυτική Ιεραρχική Διαδικασία είναι αρκετά απλό και θα μπορούσαμε να το συνοψίσουμε σε τέσσερα απλά σημεία τα οποία παρουσιάζουν και τις προϋποθέσεις για την εφαρμογή της μεθόδου. Η AHP λοιπόν, υποθέτει ότι:

- Το πρόβλημα μπορεί να περιγραφεί.
- Μπορούν να προσδιοριστούν οι σχέσεις και οι αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα μέρη του.
- Μπορούν να πραγματοποιηθούν συγκρίσεις ανάμεσα στα μέρη του προβλήματος σύμφωνα με:
- Έναν τελικό στόχο ή σκοπό που αυτός που αποφασίζει να έχει κατά νου.

Η AHP δε μετρά κάθε παράγοντα που αλληλεπιδρά με κάποια εναλλακτική απόφαση ή κάποιο κριτήριο μεμονωμένα αλλά σε σχετική σύγκριση με κάποιον αντίστοιχο παράγοντα. Με λίγα λόγια βαθμολογεί την σημαντικότητα του ενός παράγοντα σε σύγκριση με την σημαντικότητα κάποιου άλλου, βασίζεται δηλαδή αποκλειστικά στις δυαδικές συγκρίσεις, οι οποίες παρέχουν, μέσα από την κλίμακα του Saaty, και το μετρήσιμο αποτέλεσμα.

Στην μαθηματική θεωρία των ιεραρχιών ο Saaty και οι συνεργάτες του ανέπτυξαν μια μέθοδο για την αξιολόγηση της επιρροής του ενός επιπέδου σε ένα γειτονικό ανώτερο επίπεδο, μέσω της σύνθεσης των προτεραιοτήτων των στοιχείων του ενός επιπέδου συγκριτικά με κάθε στοιχείο του γειτονικού επιπέδου. Η σύνθεση αυτή αναπτύσσεται από κάτω προς τα πάνω μέσα σε μια ιεραρχία και αποτελεί ουσιαστικά τον κορμό της

μεθόδου AHP. Τα στοιχεία του ενός επιπέδου συγκρίνονται ένα προς ένα με δυαδικές συγκρίσεις, βαθμολογείται σύμφωνα με την απόλυτη κλίμακα του Saaty η σχετική σημασία του ενός με βάση το άλλο και έτσι προκύπτει η σύνθεση των προτεραιοτήτων, η οποία φανερώνει την επιρροή του ενός επιπέδου στο γειτονικό.

Στα πολυσταδιακά ως προς τα κριτήρια προβλήματα κατά την βαθμολόγηση των κριτηρίων ή υποκριτηρίων, σκοπός είναι να φανερώνεται η επιρροή του ενός στο άλλο. Το μέσο, για να επιτευχθούν συγκρίσεις τέτοιου είδους και να γίνει ορθή βαθμολόγηση αυτών, είναι οι απόλυτοι αριθμοί. Οι απόλυτοι αριθμοί δεν χρειάζονται ως βάση κάποια μονάδα μέτρησης για να τους προσδιορίζει. Ένας απόλυτος αριθμός σε μια δυαδική σύγκριση φανερώνει πόσο προτιμότερο ή μεγαλύτερο είναι το ένα συγκρινόμενο μέρος από το άλλο.

Ο Saaty για να καταστήσει ευκολότερη την μέτρηση μέσω των σχετικών συγκρίσεων και να διασφαλίσει την ορθή εξαγωγή των προτεραιοτήτων, δημιούργησε μια κλίμακα απόλυτων αριθμών, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για κάθε πρόβλημα λήψης αποφάσεων πολυσταδιακό ως προς τα κριτήρια. Πρόκειται για την λεγόμενη κλίμακα του Saaty (fundamental scale of absolute numbers).

Ο Saaty προτείνει ως επαρκές το σύνολο: $S = \{1/9, 1/7, 1/5, 1/3, 1, 3, 5, 7, 9\}$.

Και επιτρέπει για βελτίωση του την επέκταση χρησιμοποιώντας τις ενδιάμεσες τιμές: $\{1/9, 1/8, 1/7, \dots, 1, \dots, 7, 8, 9\}$.

Ας δούμε συνοπτικά κάποιους από τους λόγους που ορίζουν το 9 ως το άνω όριο της κλίμακας (Saaty, 1980 & 2008):

- Οι ποιοτικές συγκρίσεις έχουν νόημα στην πράξη και παρέχουν ακρίβεια, όταν τα προς σύγκριση στοιχεία είναι της ίδιας τάξης μεγέθους ή γειτονικής όσον αφορά την ιδιότητα τους στην οποία βασίζεται η σύγκριση. Απαιτείται λοιπόν ομοιογένεια ανάμεσα στα συγκρινόμενα μέρη. Σημειώνεται ότι η ικανότητα του ανθρώπινου νου να εντοπίζει ποιοτικές διαφορές κατά την σύγκριση, αντιπροσωπεύεται στην ουσία από πέντε χαρακτηρισμούς: ίση, ασθενής, δυνατή, ισχυρή και απόλυτη (equal, weak, strong, very strong & absolute). Μπορούν να γίνουν συμβιβασμοί αν άμεσα σε αυτά τα πέντε επίπεδα όταν χρειάζεται περισσότερη ακρίβεια. Η έννοια του συμβιβασμού παρατηρείται ιδιαίτερα κατά την διαδικασία της κριτικής σκέψης. Έτσι το σύνολο που προκύπτει αποτελείται από εννέα διαδοχικές τιμές.
- Ο Saaty για την υποστήριξη όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, πρότεινε να παρατηρήσουμε την κατάσταση από μια λιγότερο μαθηματική αλλά περισσότερο

πρακτική σκοπιά. Έστω ότι θέλουμε να σημειώσουμε την προτίμηση ανάμεσα σε δύο στοιχεία. Ο ανθρώπινος νους μπορεί εύκολα να προτείνει τις τρεις επιλογές: χαμηλή, μέση και υψηλή για το πρώτο στοιχείο, και στην συνέχεια σε κάθε μια από αυτές να αντιστοιχήσει τις ίδιες επιλογές για το δεύτερο στοιχείο, ώστε η προτίμηση να είναι ακριβέστερη. Με τον τρόπο αυτό ουσιαστικά δημιουργούνται εννέα επίπεδα διάκρισης ανάμεσα στα στοιχεία. Η χαμηλότερη προτίμηση δίνεται με το ζεύγος (χαμηλή, χαμηλή) το οποίο αντιστοιχεί στο επίπεδο 1 της κλίμακας του Saaty και η υψηλότερη στο επίπεδο 9 με το ζεύγος (υψηλή, υψηλή). Έτσι καλύπτεται το εύρος των προτιμήσεων κατά την σύγκριση δύο στοιχείων. Υπάρχει επιπλέον το ψυχολογικό όριο το 7 ± 2 στοιχείων το οποίο σε μια παράλληλη σύγκριση δείχνει ότι, εάν πάρουμε 7 ± 2 στοιχεία προς σύγκριση τα οποία παρουσιάζουν την απαραίτητη ομοιογένεια και είναι όλα λίγο διαφορετικά μεταξύ τους, θα χρειαστούν 9 σημεία ακριβώς για να διακρίνουν τις μεταξύ τους διαφορές (G. A. Miller, 1956).

- Ο Saaty έχει αποδείξει μέσω των δεικτών συνέπειας οι οποίοι θα αναλυθούν στην πορεία ότι, για λόγους διατήρησης της συνέπειας κατά την εφαρμογή της μεθόδου ο χρήστης δεν χρειάζεται να λαμβάνει υπόψη περισσότερα από 7 ± 2 επίπεδα σύγκρισης. Η κλίμακα του Saaty συνδέεται άμεσα με την σημασία που αποδίδεται στις αποφάσεις. Ωστόσο, εάν υπάρχει μια ακριβής μέτρηση της προτίμησης ενός κριτηρίου έναντι σε κάποιο άλλο, π.χ. 2,375, ο χρήστης μπορεί να χρησιμοποιήσει την ακριβή μέτρηση χωρίς προσέγγιση εάν το κρίνει απαραίτητο. Έχει διαπιστωθεί ότι οι μικρές αλλαγές στις κρίσεις του αποφασίζοντος, οδηγούν σε μικρές αλλαγές στις προτεραιότητες που προκύπτουν.
- Τέλος, σε περιπτώσεις όπου υπάρχει κάποια ανομοιογένεια των συγκρινόμενων στοιχείων και η θεμελιώδης κλίμακα κρίνεται ανεπαρκής, χρησιμοποιείται η συσταδοποίηση (clusterization). Τα συγκρινόμενα στοιχεία τοποθετούνται σε συστάδες έτσι ώστε οι ανά ζεύγη συγκρίσεις να οδηγούν σε αντιδράσεις, των οποίων οι αριθμητικές τιμές να είναι ίδιας τάξης μεγέθους. Στην πράξη οι ποσοτικές διαφορές κατά την αντίδραση στην μεταβολή των ερεθισμάτων δεν είναι πολλές όπως προαναφέρθηκε. Στο εσωτερικό κάθε συστάδας διατηρείτε η βαθμολόγηση σύμφωνα με την κλίμακα και έτσι αυτή επεκτείνεται όσο είναι απαραίτητο για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

3.3. ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Τα ερωτηματολόγια αποτελούνται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει την αξιολόγηση των κριτηρίων μέσω της κατά ζεύγη σύγκρισης τους, και το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει την αξιολόγηση των υποκριτηρίων, επίσης μέσω της κατά ζεύγη σύγκρισης τους.

Η αξιολόγηση είναι σύμφωνα με την κλίμακα Saaty από την οποία προκύπτει η σχετική σημαντικότητα για το κάθε κριτήριο.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται τα κριτήρια και τα υποκριτήρια των ερωτηματολογίων.

<u>ΚΡΙΤΗΡΙΑ</u>	<u>ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ</u>
1. Έλλειψη παιδείας	1.1 Επιχειρηματική ηθική 1.2 Φορολογική συνείδηση 1.3 Μορφωτικό επίπεδο 1.4 Κουλτούρα φορολογούμενων
2. Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας	2.1 Συχνές αλλαγές νόμων και μη εφαρμογή τους 2.2 «Παράθυρα» σε νόμους ή «Νόμιμες» απαλλαγές 2.3 Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων 2.4 Γραφειοκρατία
3. Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων	3.1 Σπατάλη Δημοσίου χρήματος 3.2 Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα») 3.3 Κακή διαχείριση 3.4 Μη Απολογισμός διαχείρισης
4. Ατιμωρησία	4.1 Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής 4.2 Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι») 4.3 Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»
5. Υπερβολική φορολόγηση	5.1 Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης 5.2 Τεκμήρια φορολόγησης 5.3 Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση 5.4 Άδικη Φορολογική κλίμακα

Οι Εκπαιδευτικοί, οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ και οι Τραπεζικοί, καλούνται να συγκρίνουν αρχικά τα κριτήρια και στη συνέχεια τα υποκριτήρια κατά ζεύγη.

Στη συνέχεια στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η Κλίμακα της σχετικής συχνότητας

Κλίμακα της σχετικής σημαντικότητας:

Ορισμός	Ένταση της σχετικής σημαντικότητας
Ίση σημαντικότητα	1
Λίγο σημαντικό	3
Αρκετά σημαντικό	5
Πολύ σημαντικό	7
Πάρα πολύ σημαντικό	9

Οι αριθμοί 2,4,6 και 8 αποτελούν ενδιάμεσες τιμές ανάμεσα σε δύο παρακείμενες κρίσεις.

Στην περίπτωση που ο ερωτώμενος θεωρούσε ότι τα κριτήρια είχαν την ίδια βαρύτητα, τότε επέλεγε τον αριθμό 1.

Δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις στην αξιολόγηση των ζευγών.

Αφού γίνουν όλες οι απαραίτητες συγκρίσεις τα αποτελέσματα εισάγονται στο λογισμικό σύστημα (Expert Choice 2000) που υποστηρίζει την ΑΗΡ, το οποίο θα υπολογίσει τους συντελεστές βαρύτητας όλων των παραγόντων που πήραν μέρος στη διαδικασία.

Τα κριτήρια και τα υποκριτήρια συγκρίνονται ανά ζεύγη ώστε να βρεθεί η σχετική τους ιεράρχηση. Οι τιμές local αναφέρονται στη σημαντικότητα των κριτηρίων σε σχέση με τα υποκριτήρια.

Οι τιμές global αναφέρονται στη σημαντικότητα των υποκριτηρίων σε σχέση με την φοροδιαφυγή.

Το άθροισμα των τιμών κάθε κατηγορίας είναι ίσο με τη μονάδα.

Η σύγκριση γίνεται σε επίπεδο global.

3.4 ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

3.4.1. ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Αιτίες φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Η άποψη των Εκπαιδευτικών του Νομού Ιωαννίνων

	<i>Local</i>	<i>Global</i>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,116	0,116
Επιχειρηματική ηθική	0,217	0,025
Φορολογική συνείδηση	0,383	0,044
Μορφωτικό επίπεδο	0,220	0,026
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,180	0,021
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,105	0,105
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,194	0,020

«Παράθυρα» σε νόμους ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,414	0,044
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,155	0,016
Γραφειοκρατία	0,237	0,025
Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων	0,201	0,201
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,257	0,052
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,245	0,049
Κακή διαχείριση	0,294	0,059
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,204	0,041
Ατιμωρησία	0,236	0,236
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,223	0,052
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,360	0,085
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,417	0,099
Υπερβολική φορολόγηση	0,342	0,342
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,240	0,082
Τεκμήρια φορολόγησης	0,118	0,040
Επιπλέον των τακτικών φόροι,		
Περαίωση	0,266	0,091
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,376	0,129

ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

Έλλειψη παιδείας	0,116
Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας	0,105
Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων	0,201
Ατιμωρησία	0,236
Υπερβολική φορολόγηση	0,342

ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

Επιχειρηματική ηθική	0,025
Φορολογική συνείδηση	0,044
Μορφωτικό επίπεδο	0,026
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,021
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,020
«Παράθυρα» σε νόμους ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,044
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,016
Γραφειοκρατία	0,025
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,052
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,049
Κακή διαχείριση	0,059
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,041
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,052
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,085

Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,099
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,082
Τεκμήρια φορολόγησης	0,040
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαίωση	0,091
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,129

Αίτιες φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Η άποψη των Εργαζομένων σε ΟΤΑ του νομού Ιωαννίνων

	<u>Local</u>	<u>Global</u>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,091	0,091
Επιχειρηματική ηθική	0,183	0,016
Φορολογική συνείδηση	0,337	0,031
Μορφωτικό επίπεδο	0,231	0,021
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,249	0,023
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,106	0,106
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,211	0,022
«Παράθυρα» σε νόμους ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,249	0,026
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,180	0,019
Γραφειοκρατία	0,360	0,039
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,188	0,188
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,185	0,035
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,356	0,067
Κακή διαχείριση	0,289	0,054
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,170	0,032
<i>Ατιμωρησία</i>	0,250	0,250
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,137	0,034
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,451	0,113
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,412	0,103
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,365	0,365
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,348	0,127
Τεκμήρια φορολόγησης	0,183	0,067
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαίωση	0,230	0,084
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,239	0,087

ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

Έλλειψη παιδείας

0,091

<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,106
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,188
<i>Ατιμωρησία</i>	0,250
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,365

ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

Επιχειρηματική ηθική	0,016
Φορολογική συνείδηση	0,031
Μορφωτικό επίπεδο	0,021
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,023
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,022
«Παράθυρα» σε νόμους ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,026
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,019
Γραφειοκρατία	0,039
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,035
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,067
Κακή διαχείριση	0,054
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,032
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,034
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,113
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,103
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,127
Τεκμήρια φορολόγησης	0,067
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση	0,084
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,087

Αίτιες φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Η άποψη των Εργαζομένων Τράπεζες του νομού Ιωαννίνων

	<u>Local</u>	<u>Global</u>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,107	0,107
Επιχειρηματική ηθική	0,195	0,021
Φορολογική συνείδηση	0,350	0,037
Μορφωτικό επίπεδο	0,214	0,023
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,241	0,026
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,088	0,088

Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,198	0,017
«Παράθυρα» σε νόμους ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,293	0,026
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,228	0,020
Γραφειοκρατία	0,281	0,025
Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων	0,180	0,180
Σπάταλη Δημόσιου		
χρήματος	0,331	0,060
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,323	0,058
Κακή διαχείριση	0,222	0,040
Μη Απολογισμός		
διαχείρισης	0,124	0,022
Ατιμωρησία	0,302	0,302
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,299	0,090
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,354	0,107
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,347	0,105
Υπερβολική φορολόγηση	0,323	0,323
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,232	0,076
Τεκμήρια φορολόγησης	0,222	0,071
Επιπλέον των τακτικών φόροι,		
Περαίωση	0,181	0,058
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,365	0,118

ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

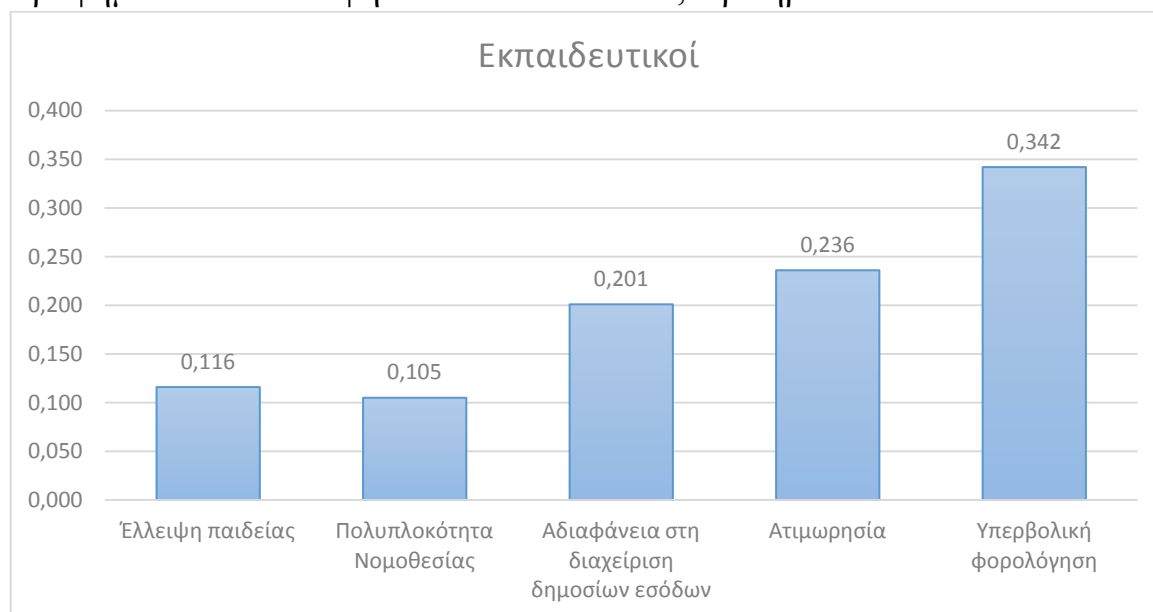
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,107
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,088
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,180
<i>Ατιμωρησία</i>	0,302
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,323

ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

Επιχειρηματική ηθική	0,021
Φορολογική συνείδηση	0,037
Μορφωτικό επίπεδο	0,023
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,026
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,017
«Παράθυρα» σε νόμους ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,026
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,020
Γραφειοκρατία	0,025
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,060
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,058
Κακή διαχείριση	0,040

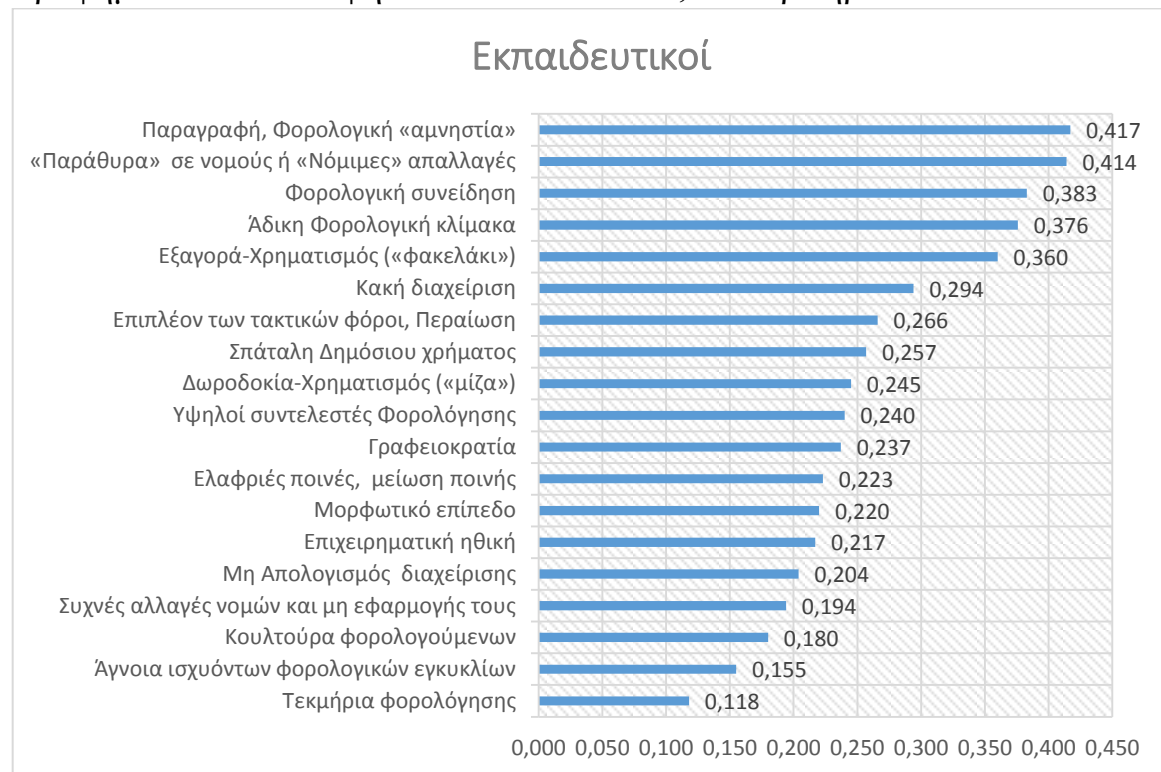
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,022
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,090
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,107
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,105
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,076
Τεκμήρια φορολόγησης	0,071
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση	0,058
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,118

Γράφημα 3.4.1 Η άποψη των εκπαιδευτικών, Κριτήρια



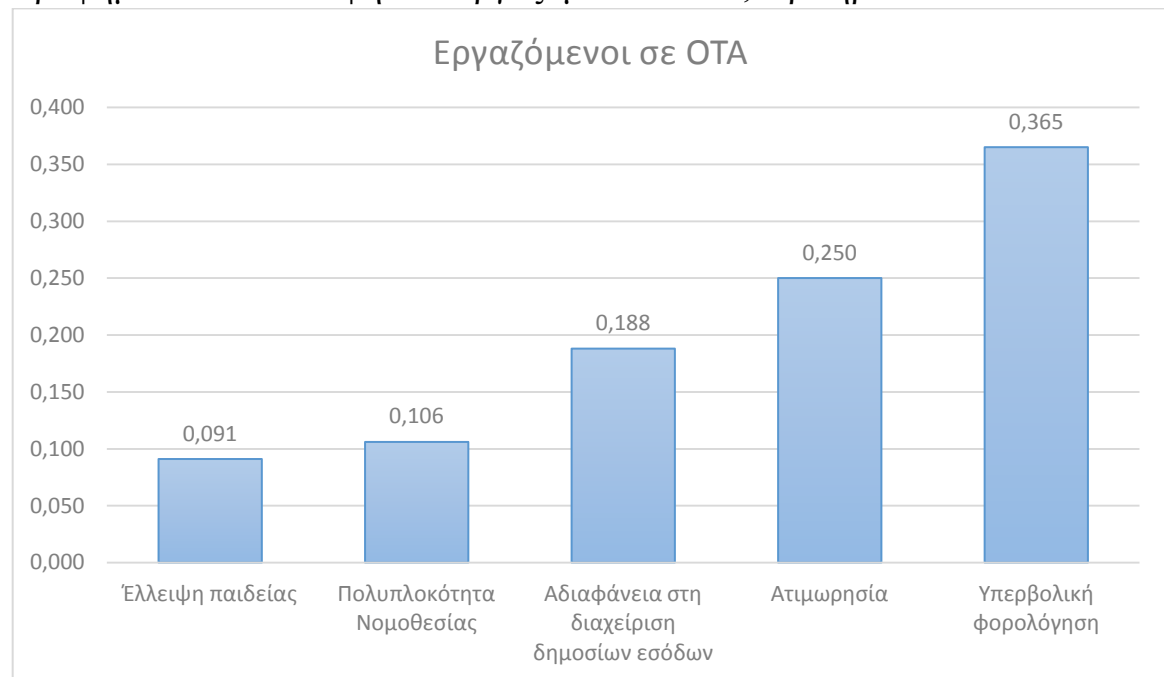
Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ως σημαντικότερη αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής την Υπερβολική φορολόγηση με 34,2%. Ακολουθούν η Ατιμωρησία με 23,6% και η Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων με 20,1%. Λιγότερο σημαντικές αιτίες θεωρούνται η έλλειψη παιδείας με ποσοστό 11,6% και η Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας με 10,5%.

Γράφημα 3.4.2 Η άποψη των εκπαιδευτικών, Υποκριτήρια



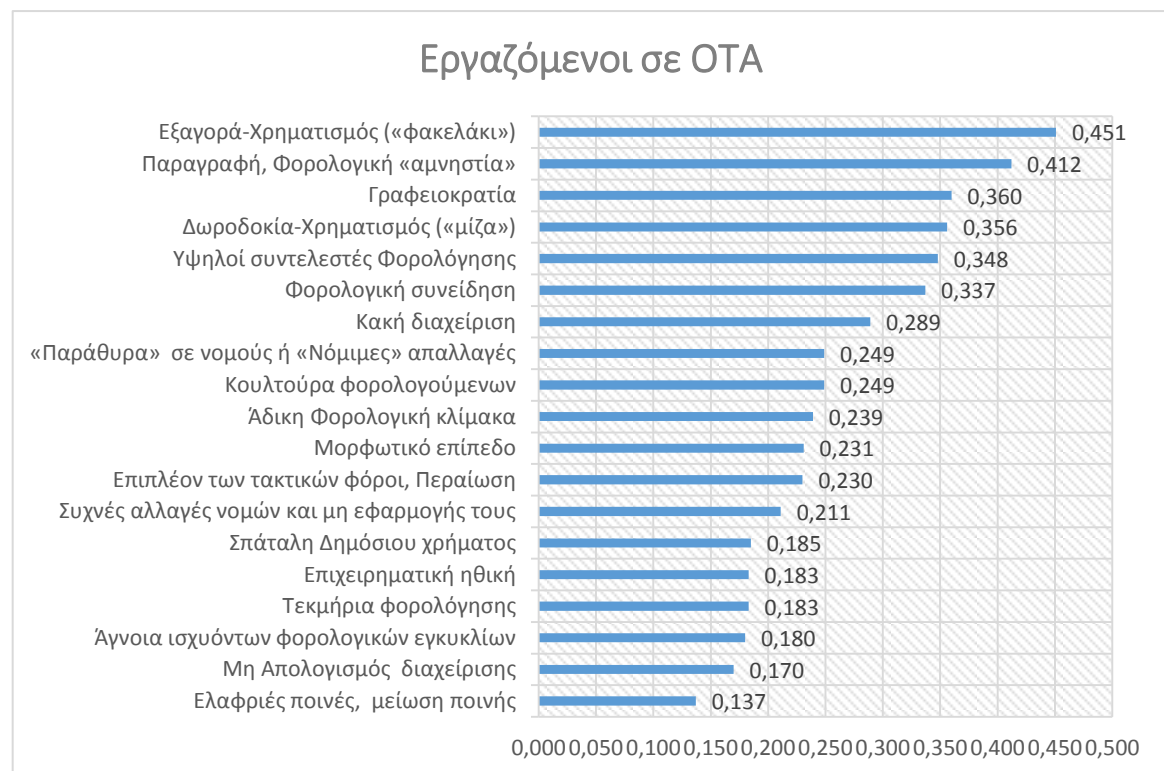
Το πιο σημαντικό υποκριτήριο για τους Εκπαιδευτικούς είναι η Παραγραφή, φορολογική «αμνηστία» η οποία έχει βαρύτητα 0,417 και ακολουθούν τα υποκριτήρια «Παράθυρα» σε νόμους ή «Νόμιμες» απαλλαγές με βαρύτητα 0,414 και στην συνέχεια ακολουθεί Φορολογική συνείδηση με βαρύτητα 0,383, ενώ στην τελευταία θέση κατατάσσουν τα Τεκμήρια φορολόγησης με βαρύτητα 0,118.

Γράφημα 3.4.3 Η άποψη των εργαζομένων ΟΤΑ, Κριτήρια



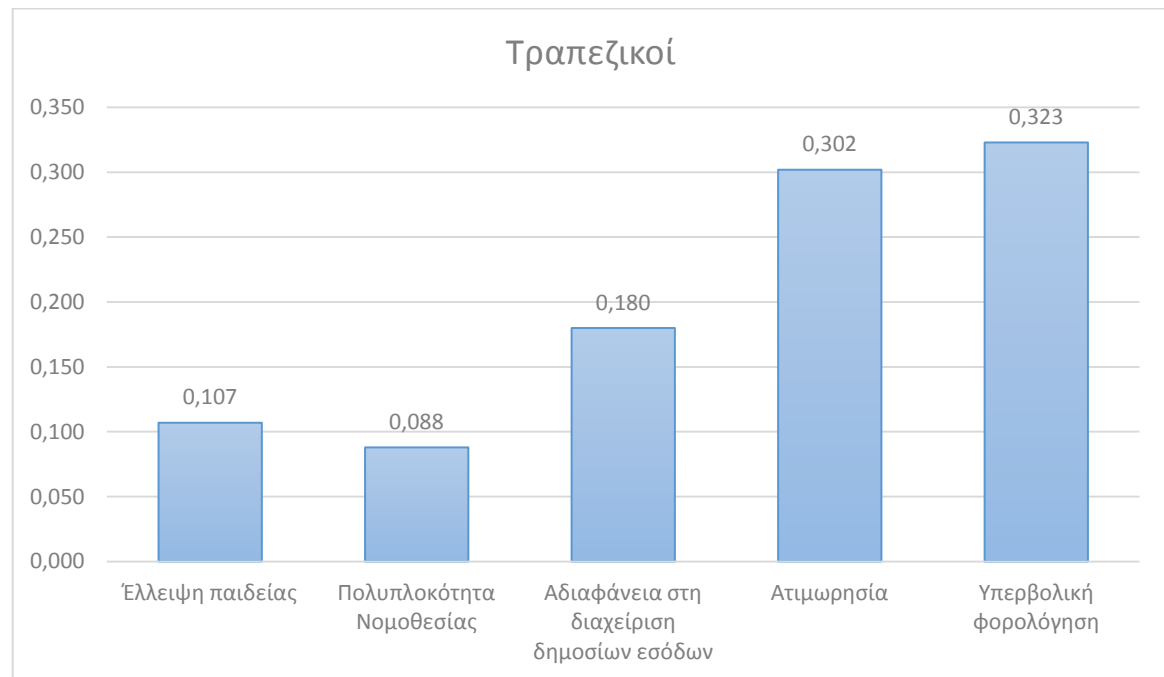
Οι Εργαζόμενοι σε ΟΤΑ κατατάσσουν την υπερβολική φορολόγηση στην πρώτη θέση των αιτιών φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής με ποσοστό 36,5%. Αρκετά χαμηλότερο ποσοστό δίνουν στην Ατιμωρησία με 25% και στην Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων 18,8% , ενώ η Πολυπλοκότητα νομοθεσίας με ποσοστό 10,6% και η έλλειψη παιδείας με 9,1% κατατάσσονται στις τελευταίες θέσεις.

Γράφημα 3.4.4 Η άποψη των εργαζομένων ΟΤΑ, Υποκριτήρια



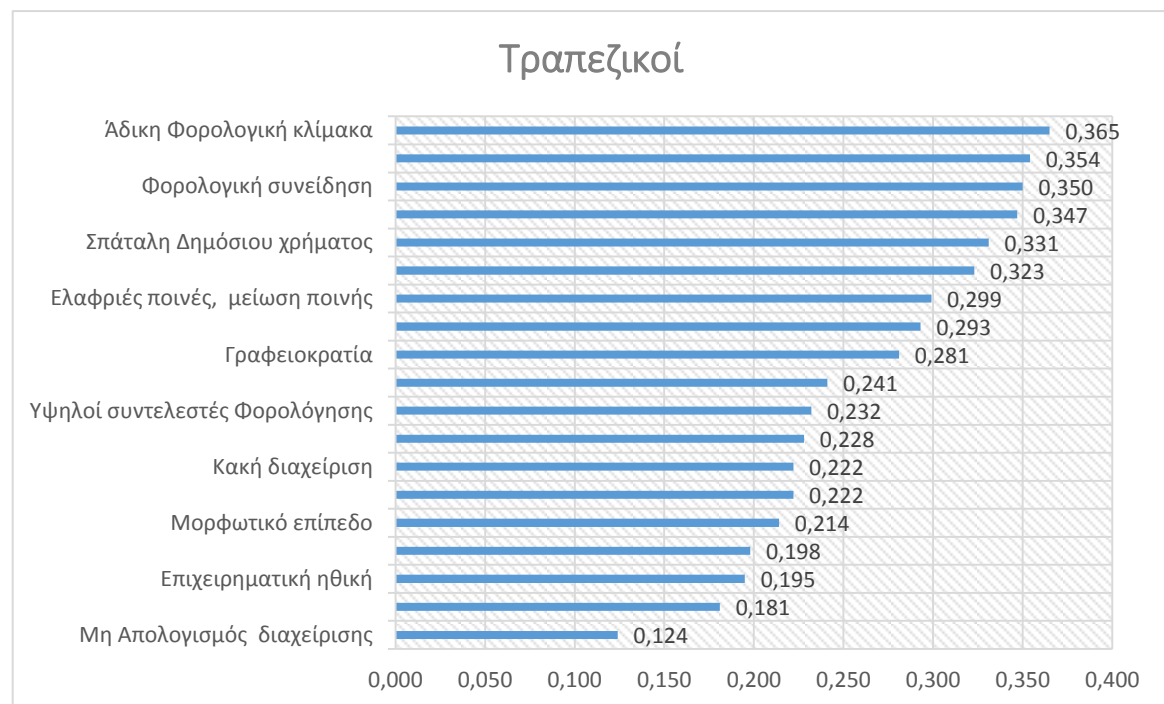
Τέλος, οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ θεωρούν ότι το σημαντικότερο υποκριτήριο την Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι») με βαρύτητα 0,451, ακολουθεί η Παραγραφή, φορολογική «αμνηστία» με βαρύτητα 0,412 και λίγο χαμηλότερα με βαρύτητα 0,360 η Γραφειοκρατία. Ενώ δεν θεωρούν τόσο σημαντικά την Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων με 0,180, την μη απολογισμός διαχείρισης 0,170 και τις Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής με 0,137.

Γράφημα 3.4.5 Η άποψη των τραπεζικών, Κριτήρια



Η υπερβολική φορολόγηση και η Ατιμωρησία είναι για τους Τραπεζικούς η κυριότερες αιτίες φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής, με την πρώτη να έρχεται με ποσοστό 32,3% ενώ την Ατιμωρησία με ποσοστό 30,2%. Πολύ χαμηλότερα ποσοστά παρουσιάζουν η Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων με 18%, και η Έλλειψη παιδείας με 10,7%, ενώ η Πολυπλοκότητα της νομοθεσίας με 8,8% θεωρείται η λιγότερο σημαντική αιτία.

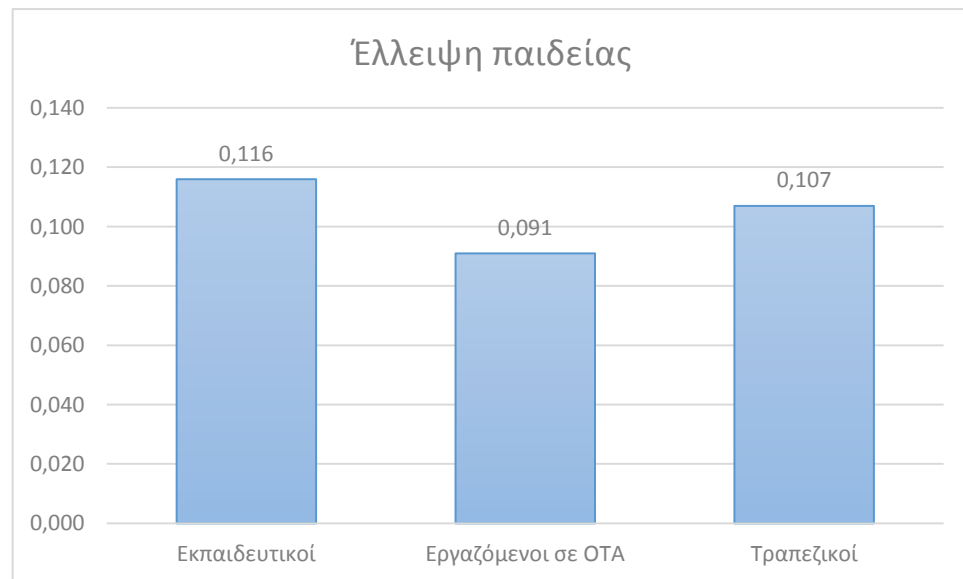
Γράφημα 3.4.6 Η άποψη των τραπεζικών, Υποκριτήρια



Οι Τραπεζικοί θεωρούν ότι το σημαντικότερο υποκριτήριο είναι η Άδικη φορολογική κλίμακα με βαρύτητα 0,365 , ακολουθούν οι Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι») με 0,354 και η φορολογική συνείδηση με 0,350. Ενώ δεν θεωρούν τόσο σημαντικό την Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση με βαρύτητα 0,181 και τον μη απολογισμό διαχείρισης με 0,124.

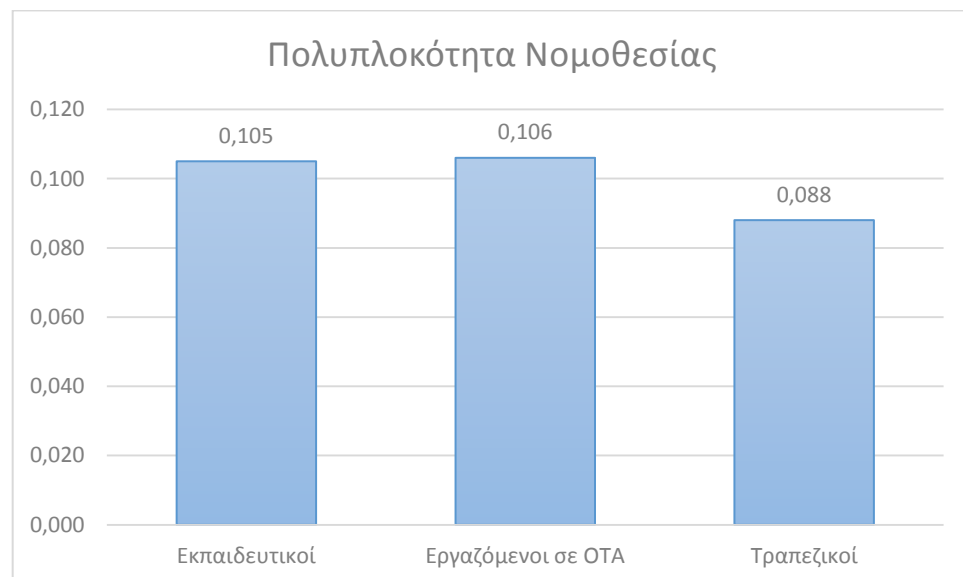
3.5 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ

Γράφημα 3.5.1 Σύγκριση των ομάδων για την Έλλειψη Παιδείας



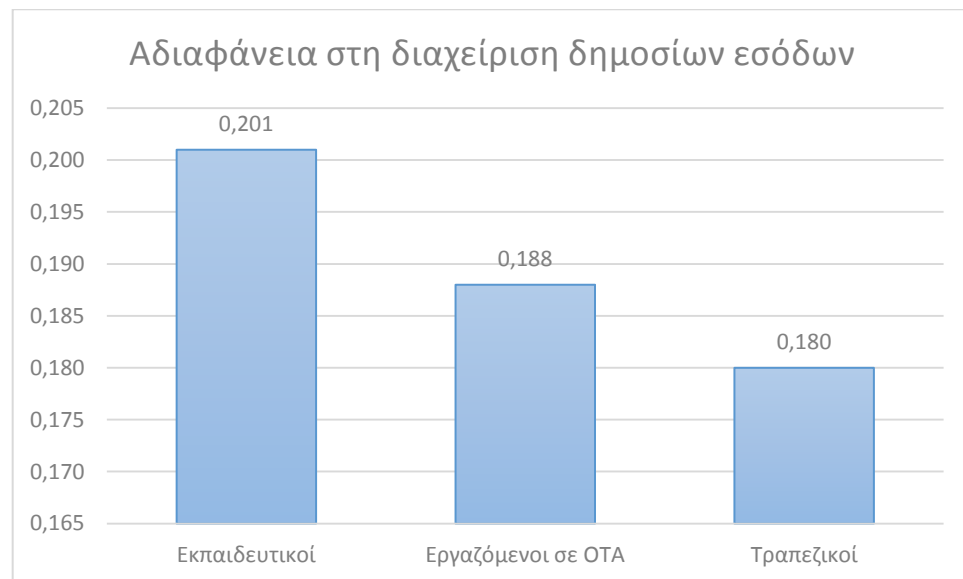
Στην έλλειψη παιδείας παρατηρούμε ότι οι εκπαιδευτικοί είναι αυτοί με το μεγαλύτερο ποσοστό με 11,6% ακολουθούν οι τραπεζικοί με ποσοστό 10,7% και στην συνέχεια οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ με ποσοστό 9,1%

Γράφημα 3.5.2 Σύγκριση των ομάδων για την Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας



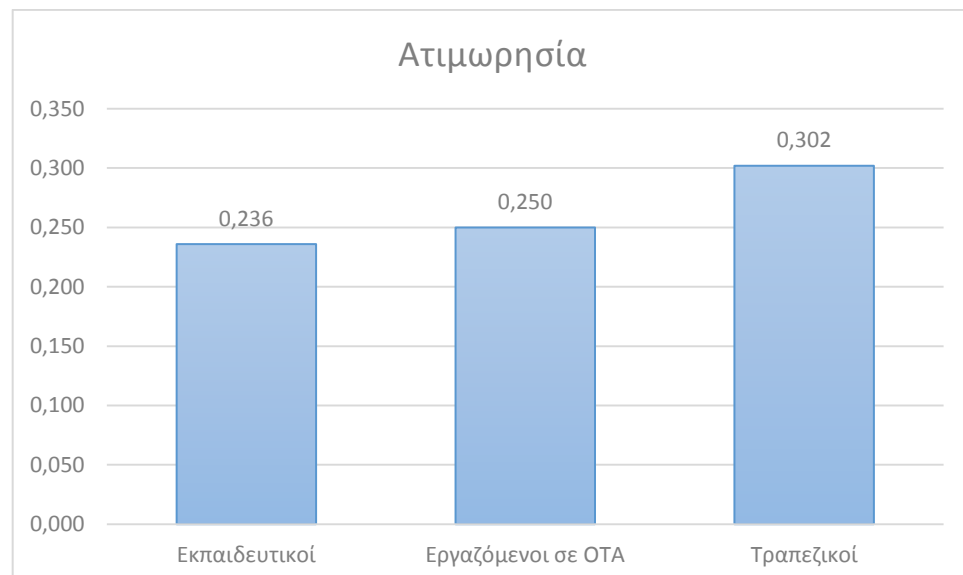
Σχετικά με την πολυπλοκότητα της Νομοθεσίας βλέπουμε ότι εκπαιδευτικοί και εργαζόμενοι σε ΟΤΑ είναι κοντά σε ποσοστό , με τους πρώτους να είναι σε ποσοστό 10,5% ενώ οι δεύτεροι με ποσοστό 10,6%, ενώ τελευταίοι είναι οι τραπεζικοί με ποσοστό 8,8%

Γράφημα 3.5.3 Σύγκριση των ομάδων Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων



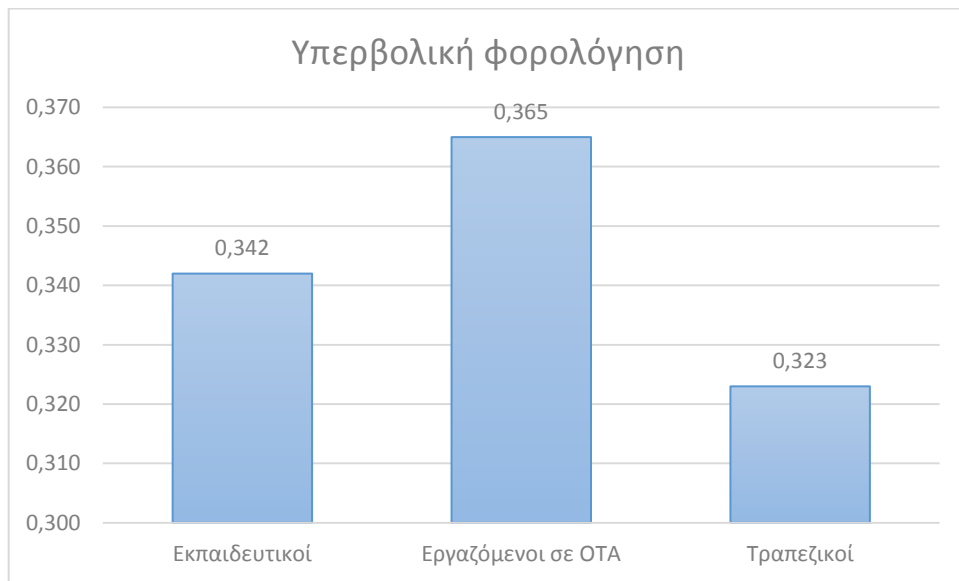
Στην αδιαφάνεια στην διαχείριση δημοσίων εσόδων παρατηρούμε ότι οι εκπαιδευτικοί είναι αυτοί με το μεγαλύτερο ποσοστό 20,1%, για την ακρίβεια με αρκετά μεγαλύτερο ποσοστό από τους άλλους δυο. Στην συνέχεια είναι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ με ποσοστό 18,8% και οι τραπεζικοί με ποσοστό 18%

Γράφημα 3.5.4 Σύγκριση των ομάδων Ατιμωρησία



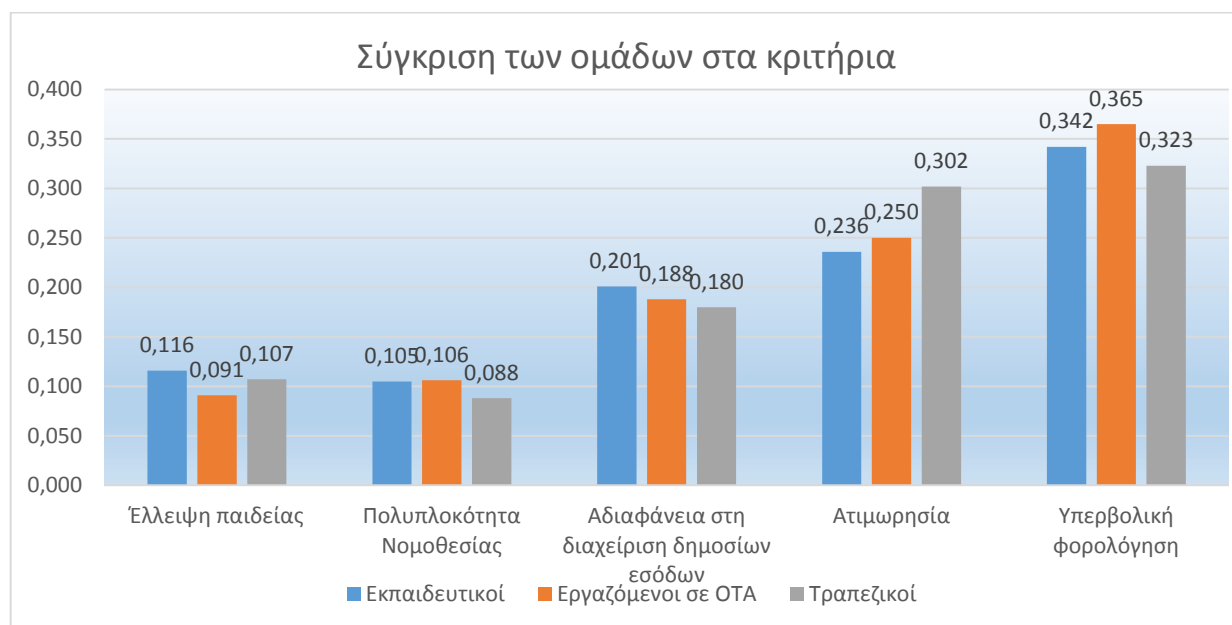
Σχετικά με την ατιμωρησία παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό το έχουν οι τραπεζικοί με 30,2% ενώ δεύτεροι είναι οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ με ποσοστό 25%, και τελευταίοι οι εκπαιδευτικοί με ποσοστό 23,6%

Γράφημα 3.5.5 Σύγκριση των ομάδων Υπερβολική φορολόγηση



Στην υπερβολική φορολόγηση βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό το έχουν οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ με 36,5% ενώ στην συνέχεια έρχονται οι εκπαιδευτικοί με ποσοστό 34,2%, και οι τραπεζικοί με ποσοστό 32,3%

Γράφημα 3.5.6 Σύγκριση των ομάδων στα κριτήρια, Συνολικά

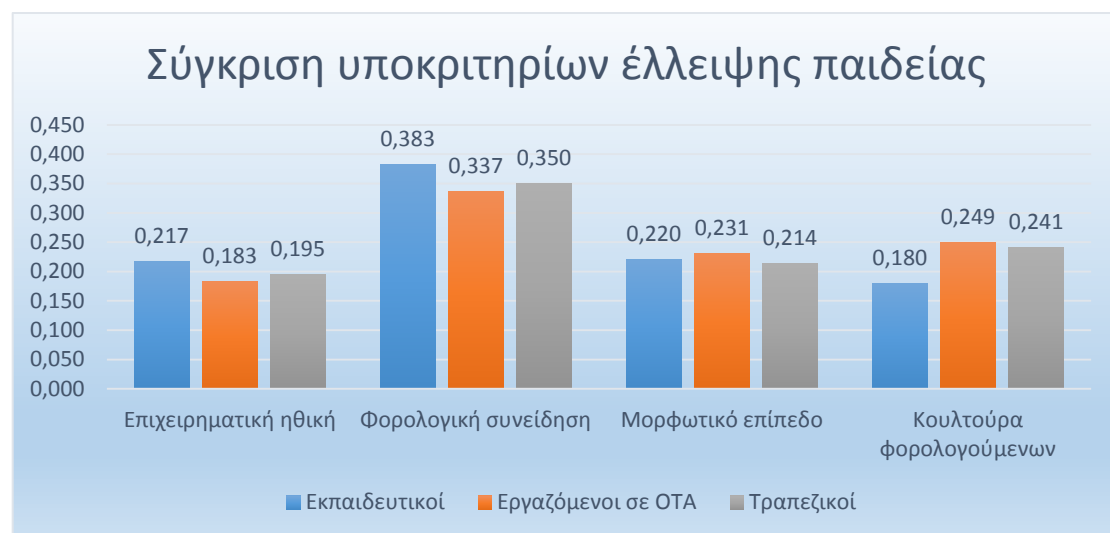


Από τη σύγκριση των κριτηρίων των τριών ομάδων που πήραν μέρος στην έρευνα διαπιστώθηκε ότι και οι τρεις συμφωνούν και θέτουν ως το σημαντικότερο κριτήριο την Υπερβολική φορολόγηση . Μάλιστα η βαρύτητα αυτού του κριτηρίου είναι σχεδόν ίδια και για τούς τρεις, για τους εργαζομένους σε ΟΤΑ και τους Εκπαιδευτικούς (0,365 και 0,342 αντίστοιχα) ενώ οι τραπεζικοί έχουν τιμή (0,323). Επίσης συμφωνούν και ως προς το δεύτερο σημαντικό κριτήριο όπου θέτουν την Ατιμωρησία . Η βαρύτητα αυτού του κριτηρίου είναι σχεδόν ίδια ανάμεσα στους Εκπαιδευτικούς και τους εργαζομένους σε ΟΤΑ (0,236 και 0,250 αντίστοιχα) αλλά πολύ μεγαλύτερη για τους Τραπεζικούς (0,302). Και ως προς το τρίτο πιο σημαντικό κριτήριο επίσης συμφωνούν κατατάσσοντας την Αδιαφάνεια στη διαχείριση των δημοσίων εσόδων. Η βαρύτητα αυτού του κριτηρίου είναι σχεδόν ίδια ανάμεσα στους εργαζομένους σε ΟΤΑ και τους Τραπεζικούς(0,188 και 0,180 αντίστοιχα) αλλά αρκετά μεγαλύτερη για τους εκπαιδευτικούς (0,201). Συμφωνούν και ως προς το τέταρτο πιο σημαντικό κριτήριο κατατάσσοντας την Έλλειψη παιδείας . Η βαρύτητα αυτού του κριτηρίου είναι σχεδόν ίδια για τους εκπαιδευτικούς και τους τραπεζικούς (0,116 και 0,107 αντίστοιχα) ενώ λίγο μικρότερη για τους εργαζομένους σε ΟΤΑ (0,091). Ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο συμφωνούν οι εκπαιδευτικοί και οι τραπεζικοί ότι είναι η Πολυπλοκότητα της Νομοθεσίας, ενώ για τους εργαζομένους σε ΟΤΑ ήταν η Έλλειψη παιδείας . Η βαρύτητα του κριτηρίου αυτού είναι σχεδόν ίδια για εκπαιδευτικούς και εργαζομένους σε ΟΤΑ. Έτσι για τους εκπαιδευτικούς είναι 0,105, για τους εργαζομένους σε ΟΤΑ 0,106 ενώ για τους τραπεζικούς 0,088. Από

τη σύγκριση των υποκριτηρίων διαπιστώθηκε ότι δεν συμφωνούν οι εργαζομένους σε ΟΤΑ με εκπαιδευτικούς και τους τραπεζικούς . Πιο συγκεκριμένα , για τους εκπαιδευτικούς και τους τραπεζικούς αποτελεί το σημαντικότερο υποκριτήριο η Άδικη φορολογική κλίμακα ενώ για τους εργαζομένους σε ΟΤΑ οι Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης . Μάλιστα η βαρύτητα που έδωσαν οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ στο υποκριτήριο αυτό είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από όλα τα άλλα υποκριτήρια . Το υποκριτήριο αυτό αποτελεί για τους τραπεζικούς το δεύτερο σημαντικότερο ενώ για τους εργαζομένους σε ΟΤΑ είναι η Άδικη φορολογική κλίμακα και για τους εκπαιδευτικούς οι συχνές αλλαγές νόμων και η μη εφαρμογή τους .

3.6 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ

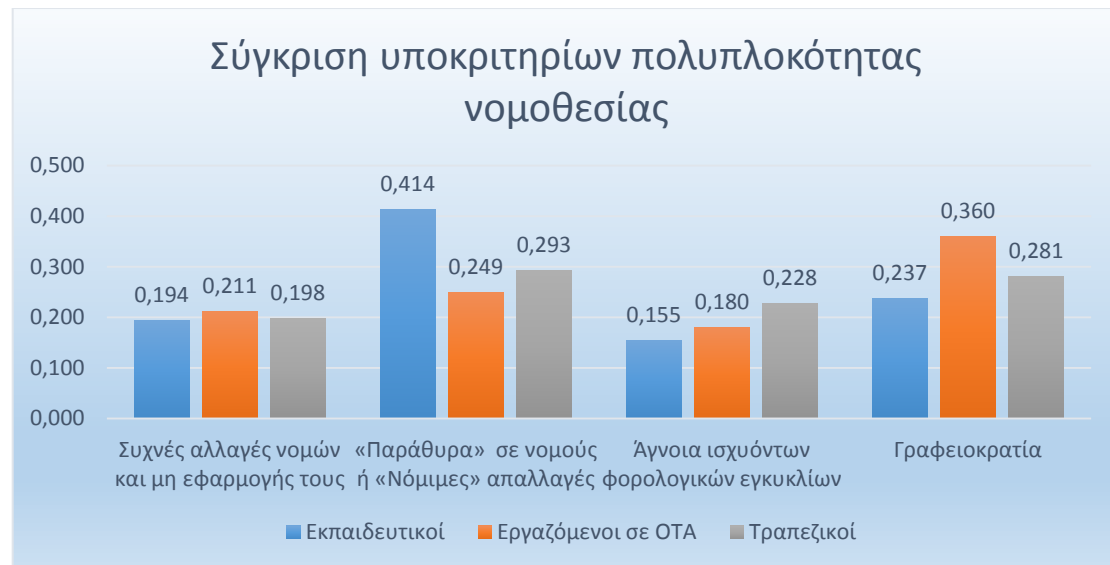
Γράφημα 3.6.1 Σύγκριση υποκριτηρίων Έλλειψης παιδείας, Συνολικά αποτελέσματα



Στα συνολικά αποτελέσματα των υποκριτηρίων της έλλειψης παιδείας, παρατηρείται ότι η φορολογική συνείδηση θεωρείται και από τους τρεις εμπλεκόμενους φορείς σημαντικό υποκριτήριο στην έλλειψη παιδείας με ποσοστό κοντά στο 40% και για τους τρεις φορείς, καθώς πιστεύεται ότι εάν καλλιεργηθεί η φορολογική συνείδηση των πολιτών θα έχουμε σημαντικές βελτιώσεις στην ανάπτυξη της χώρας και λιγότερες απώλειες στα φορολογικά έσοδα. Ακολουθεί η κουλτούρα των φορολογούμενων με ποσοστά κοντά στο 25% για τους τραπεζικούς και εργαζόμενους σε ΟΤΑ ενώ για το κριτήριο αυτό οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι είναι το λιγότερο σημαντικό κριτήριο. Στη συνέχεια έρχεται το μορφωτικό επίπεδο με ποσοστά κοντά στο 23% και για τους τρεις εμπλεκόμενους

φορείς και τέλος λιγότερο σημαντικό κριτήριο θεωρούν την επιχειρηματική ηθική με ποσοστά 20%.

Γράφημα 3.6.2 Σύγκριση υποκριτηρίων Πολυπλοκότητας νομοθεσίας, Συνολικά αποτελέσματα

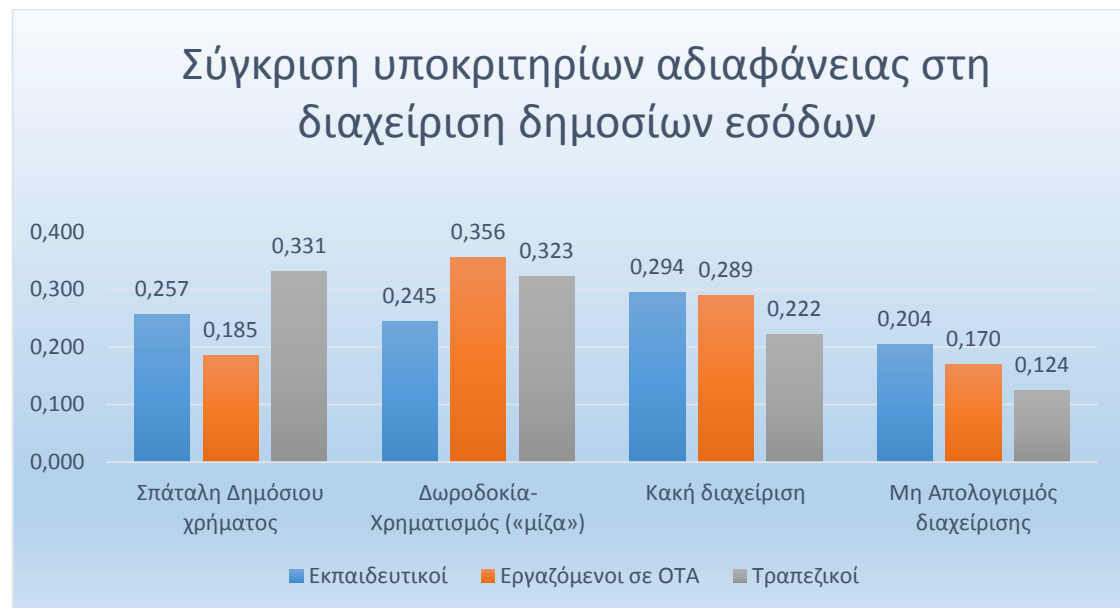


Για τους εργαζόμενους σε ΟΤΑ, η γραφειοκρατία είναι από τα σημαντικότερα υποκριτήρια για την πολυπλοκότητα της Νομοθεσίας με ποσοστό 36% , την οποία οι εκπαιδευτικοί και οι τραπεζικοί κατατάσσουν στη δεύτερη θέση με 24% και 28% αντίστοιχα.

Ωστόσο το πιο σημαντικό για τους εκπαιδευτικούς και τους τραπεζικούς είναι τα «παράθυρα» σε νόμους και οι «νόμιμες» απαλλαγές με ποσοστά 41% και 30% αντίστοιχα.

Ωστόσο και οι τρεις φορείς συμφωνούν και κατατάσσουν στην τρίτη και τέταρτη θέση, τις συχνές αλλαγές νόμων και η μη εφαρμογή τους και την άγνοια ισχύοντων φορολογικών εγκυκλίων με αρκετά χαμηλότερα ποσοστά κοντά στο 20%.

Γράφημα 3.6.3 Σύγκριση υποκριτηρίων Αδιαφάνεια στη διαχείριση εσόδων, Συνολικά αποτελέσματα

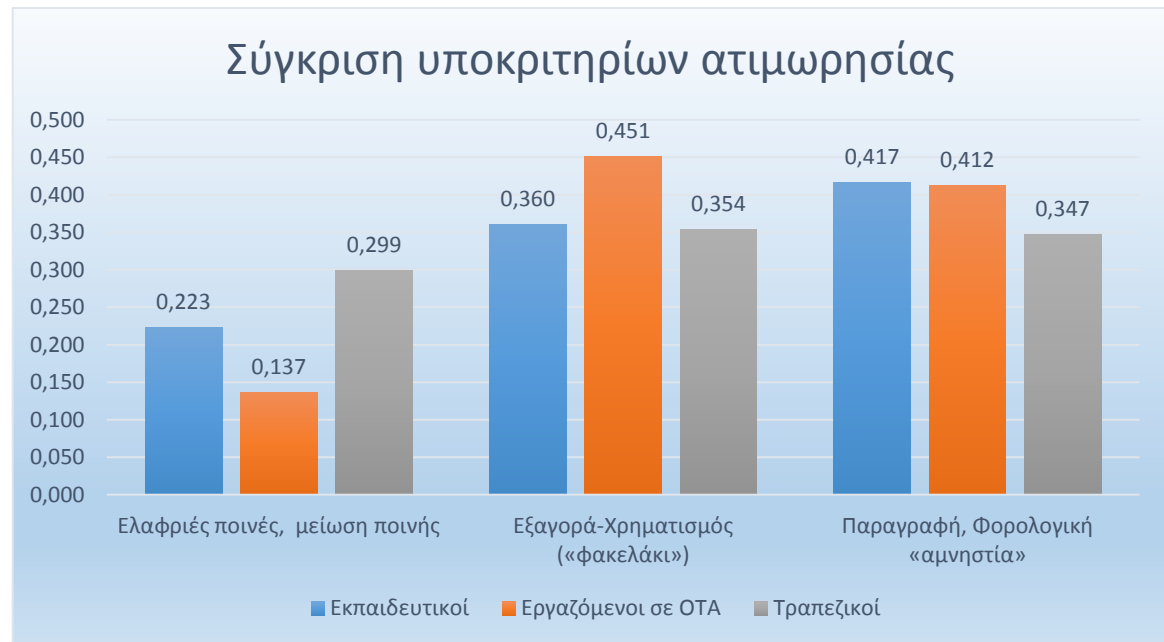


Σύμφωνα με τους τραπεζίτες, η Σπατάλη Δημοσίου χρήματος και η δωροδοκία χρηματισμός («μίζα») είναι οι σημαντικότερες αιτίες για την αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων με ποσοστό 33%. Ακολουθεί η κακή διαχείριση με 22% και λιγότερο σημαντικό ο μη απολογισμός διαχείρισης με 12%.

Οι εκπαιδευτικοί ως προς την δωροδοκία-χρηματισμός την κατατάσσουν στην πρώτη θέση με ποσοστό 29%, ενώ στην δεύτερη θέση με 25 % την σπατάλη Δημοσίου χρήματος και στις τελευταίες θέσεις τοποθετούν την δωροδοκία χρηματισμός («μίζα») και τον μη απολογισμό διαχείρισης με 24% και 20% αντίστοιχα.

Οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ θεωρούν ως πιο σημαντικό υποκριτήριο την δωροδοκία χρηματισμό («μίζα») με 36% , στην συνέχεια με χαμηλότερα ποσοστά την κακή διαχείριση με 29% ενώ την Σπατάλη Δημοσίου χρήματος και τον μη απολογισμό διαχείρισης τα κατατάσσουν στις τελευταίες με ποσοστά κοντά στο 19%.

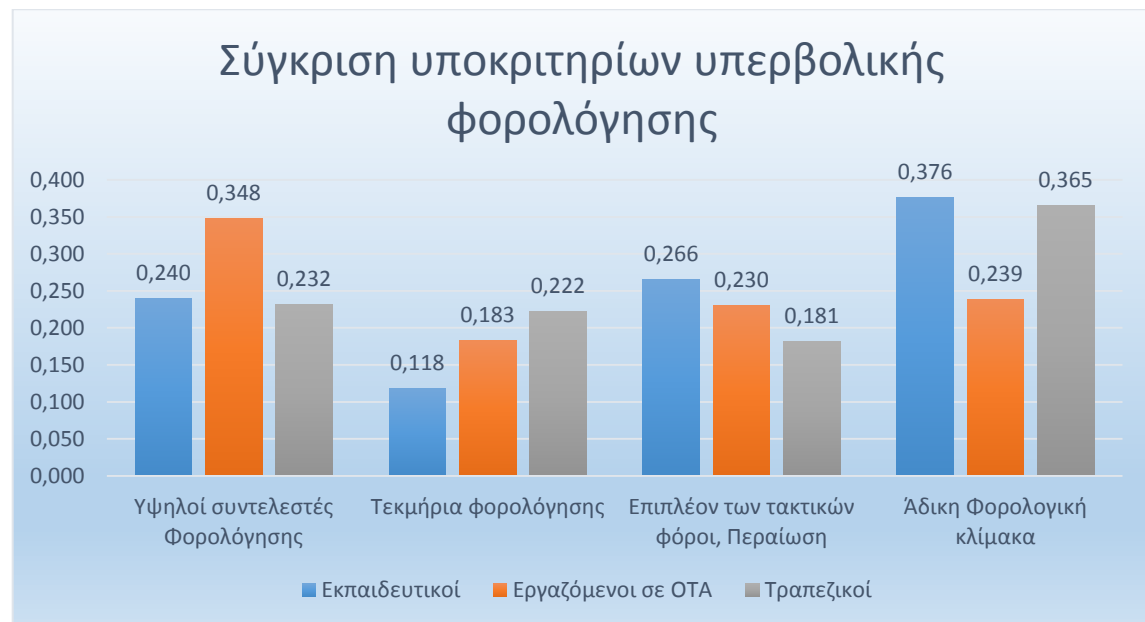
Γράφημα 3.6.4 Σύγκριση υποκριτηρίων Ατιμωρησίας, Συνολικά αποτελέσματα



Κατά την άποψη των τραπεζικών και εργαζομένων σε ΟΤΑ, η εξαγορά-χρηματισμός («φακελάκι») θεωρείται η σημαντικότερη αιτία για την ατιμωρησία με ποσοστά 36% και 45% αντίστοιχα. Την ίδια άποψη των πρώτων έχουν και οι εκπαιδευτικοί, με την διαφορά ότι την κατατάσσουν στην δεύτερη με 36% , ενώ στην πρώτη θέση τοποθετούν την παραγραφή, φορολογική «αμνηστία» με 41%.

Στην δεύτερη θέση, οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ και οι τραπεζικοί τοποθετούν την παραγραφή, φορολογική «αμνηστία» ενώ στην τελευταία θέση τοποθετούν τις «ελαφριές ποινές, μείωση ποινής» με πολύ χαμηλά ποσοστά.

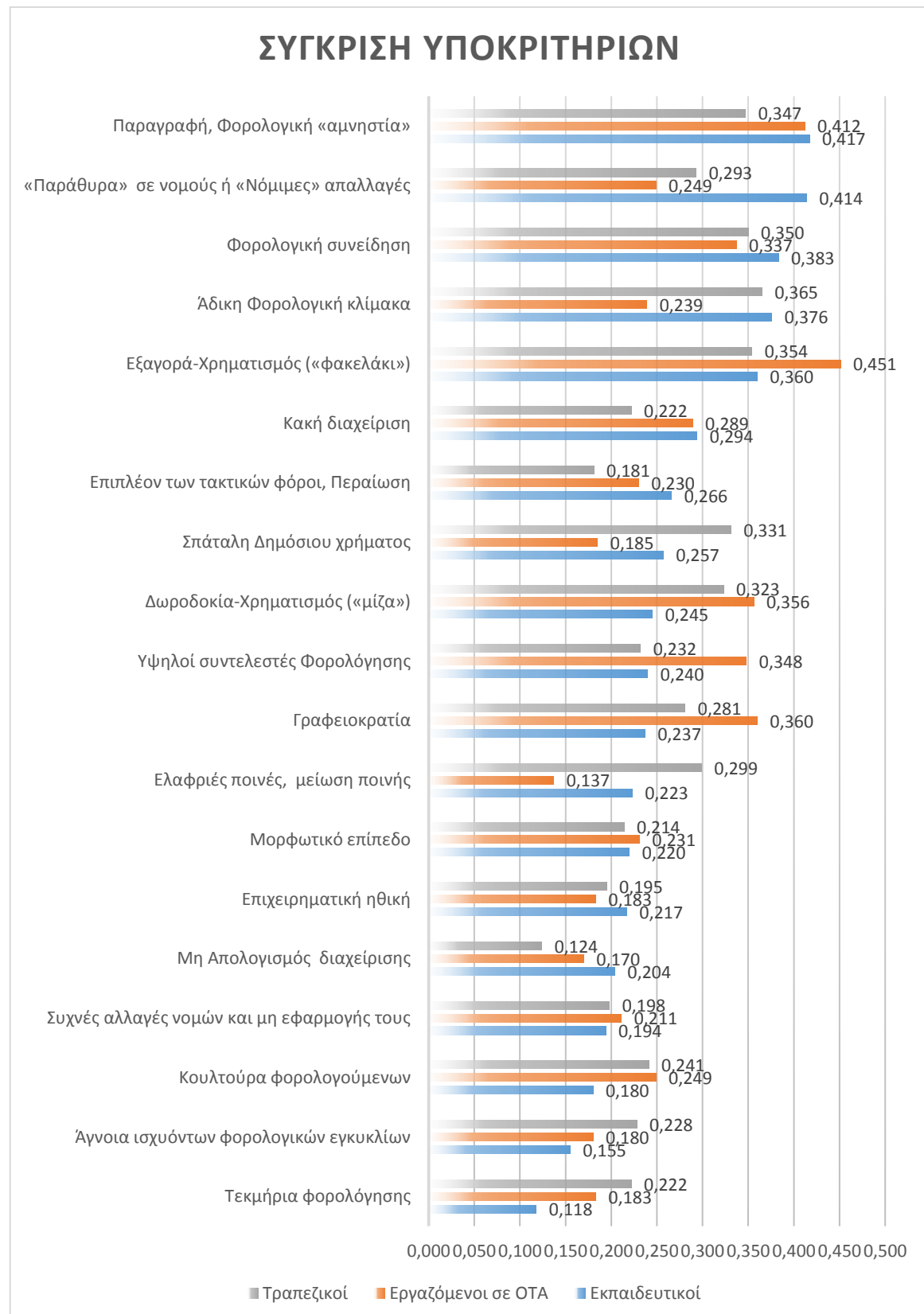
Γράφημα 3.6.5 Σύγκριση υποκριτηρίων Υπερβολικής φορολόγησης, Συνολικά αποτελέσματα



Στο υποκριτήριο αυτό παρατηρείται ότι δεν υπάρχει συμφωνία απόψεων και από τους τρεις φορείς εκτός της Άδικης φορολογικής κλίμακας την οποία οι εκπαιδευτικοί και οι τραπεζικοί κατατάσσουν στην πρώτη θέση με ποσοστά πάνω από 35%. Ενώ για τους εργαζόμενους σε ΟΤΑ οι υψηλοί συντελεστές φορολόγησης έχουν την πρώτη θέση με ποσοστό 35% ενώ για τους εκπαιδευτικούς και τους τραπεζικούς είναι λιγότερο σημαντική αιτία με ποσοστά κοντά στο 24%. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί και οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ συμφωνούν σχετικά με την Περαιώση το οποίο οι τραπεζικοί την κατατάσσουν στην τελευταία θέση με 18%

Τέλος λιγότερο σημαντικό θεωρούν τα τεκμήρια φορολόγησης οι εκπαιδευτικοί και οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ με χαμηλά ποσοστά που αγγίζουν το 10% για τους εκπαιδευτικούς ενώ για τους εργαζόμενους σε ΟΤΑ με 18%.

Γράφημα 3.6.6 Σύγκριση υποκριτηρίων για όλες τις κατηγορίες εμπλεκόμενων



Συγκεντρώνοντας τα υποκριτήρια, παρατηρείται ότι οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι η παραγραφή, φορολογική «αμνηστία» παίζει καθοριστικό ρόλο στην φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή με ποσοστό 41,7%, ενώ οι εργαζόμενοι σε ΟΤΑ θεωρούν σημαντικότερο υποκριτήριο την Εξαγορά-Χρηματισμός(φακελάκι) με 45,1% , και τέλος οι Τραπεζικοί κατατάσσουν πρώτη με ποσοστό 36,5% την Άδικη φορολογική κλίμακα. Αντίθετα, οι τραπεζικοί πιστεύουν ότι ο μη απολογισμός διαχείρισης δεν είναι το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο με ποσοστό 12,4% , ενώ οι Εργαζόμενοι σε ΟΤΑ θεωρούν ότι το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο είναι οι Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής με 13,7%, και τέλος από την άλλη πλευρά οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι λιγότερο καθοριστικό ρόλο παίζουν τα Τεκμήρια φορολόγησης με 11,8%

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

4.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τη μελέτη των φαινομένων της φοροδιαφυγής και παραοικονομίας διαπιστώσαμε ότι το μέγεθός τους στη χώρα μας είναι ιδιαίτερα μεγάλο και οι συνέπειές τους πολλαπλές και πολύπλοκες . Επίσης συμπεραίνουμε ότι τα ποσοστά των φαινομένων αυτών είναι αυξανόμενα όταν γίνεται αύξηση της επιβάρυνσης των Ελλήνων πολιτών με φόρους και ασφαλιστικές εισφορές . Όμως τα ποσοστά αυτά αναπτύσσουν μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση με την ηθική των πολιτών περί τη φορολογία (φορολογική ηθική), καθώς και με τις προσφερόμενες από το κράτος υπηρεσίες , με τρόπο τέτοιο ώστε αυτά να μειώνονται όταν το αίσθημα ηθικής των πολιτών εντείνεται ή όταν οι εν λόγω υπηρεσίες αυξάνονται. Μια σημαντική αιτία για την αύξηση της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας είναι και η πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας . Κυρίως για την Ελλάδα πολλοί είναι οι διεθνείς οργανισμοί οι οποίοι τονίζουν ότι το σύστημα πρέπει να απλοποιηθεί γιατί ένα πολύπλοκο σύστημα οδηγεί σε αύξηση του κόστους συμμόρφωσης των πολιτών και των επιχειρηματιών . Χαρακτηριστικά στοιχεία που έχει δημοσιεύσει η Ευρωπαϊκή Ένωση δείχνουν ότι στην Ελλάδα από το 2010 έως και το 2013 έχουν ψηφιστεί 20 νόμοι οι οποίοι αφορούσαν αλλαγές στην φορολογία ενώ περισσότεροι ήταν οι εγκύκλιοι που εξέδωσε το Υπουργείο Οικονομικών . Όλες αυτές η τροποποιήσεις και οι εκδόσεις εγκυκλίων καθιστούν το φορολογικό σύστημα πολύπλοκο , αδιαφανές ενώ οι πολίτες δύσκολα πλέον συμμορφώνονται με αυτές με συνέπεια την αύξηση της φοροδιαφυγής . Άλλες μελέτες δείχνουν ότι οι φοροδιαφεύγοντες καταφεύγουν στη φοροδιαφυγή καθώς υπάρχει μικρή πιθανότητα να εντοπιστούν από τις φοροελεγκτικές αρχές . Άλλοι επίσης τονίζουν ότι φοροδιαφεύγουν καθώς εφόσον υπάρχει μεγάλη διαφθορά μια τέτοια ενέργεια κρίνεται από αυτούς ως λογική αντίδραση . Βέβαια άλλες μελέτες κατέδειξαν ότι οι φορολογούμενοι φαίνονται περισσότερο διατεθειμένοι να καταβάλουν τους φόρους που τους αναλογούν , όταν λαμβάνουν ως ανταπόδοση από το κράτος καλής ποιότητας υπηρεσίες , διότι δεν αισθάνονται ότι το κράτος τους εξαπατά ή τους εκμεταλλεύεται . Η πεποίθηση των πολιτών σε ένα δίκαιο φορολογικό σύστημα και σε μια γενικότερη κρατική διακυβέρνηση προς το συμφέρον τους δύναται να περιορίσει τη φοροδιαφυγή , ενισχύοντας τη συμμόρφωση των πολιτών ως προς την καταβολή των φόρων τους .

Από τη μελέτη των φαινομένων της φοροδιαφυγής και παραοικονομίας διαπιστώσαμε ότι το μέγεθός τους στη χώρα μας είναι ιδιαίτερα μεγάλο και οι συνέπειές τους πολλαπλές

και πολύπλοκες. Επίσης συμπεραίνουμε ότι τα ποσοστά των φαινομένων αυτών είναι αυξανόμενα όταν γίνεται αύξηση της επιβάρυνσης των Ελλήνων πολιτών με φόρους και ασφαλιστικές εισφορές. Όμως τα ποσοστά αυτά αναπτύσσουν μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση με την ηθική των πολιτών περί τη φορολογία (φορολογική ηθική), καθώς και με τις προσφερόμενες από το κράτος υπηρεσίες, με τρόπο τέτοιο ώστε αυτά να μειώνονται όταν το αίσθημα ηθικής των πολιτών εντείνεται ή όταν οι εν λόγω υπηρεσίες αυξάνονται.

Μια σημαντική αιτία για την αύξηση της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας είναι και η πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας. Κυρίως για την Ελλάδα πολλοί είναι οι διεθνείς οργανισμοί οι οποίοι τονίζουν ότι το σύστημα πρέπει να απλοποιηθεί γιατί ένα πολύπλοκο σύστημα οδηγεί σε αύξηση του κόστους συμμόρφωσης των πολιτών και των επιχειρηματιών.

Μελέτες δείχνουν ότι οι φοροδιαφεύγοντες καταφεύγουν στη φοροδιαφυγή καθώς υπάρχει μικρή πιθανότητα να εντοπιστούν από τις φοροελεγκτικές αρχές. Άλλοι επίσης τονίζουν ότι φοροδιαφεύγουν καθώς εφόσον υπάρχει μεγάλη διαφθορά μια τέτοια ενέργεια κρίνεται από αυτούς ως λογική αντίδραση.

Βέβαια άλλες μελέτες κατέδειξαν ότι οι φορολογούμενοι φαίνονται περισσότερο διατεθειμένοι να καταβάλουν τους φόρους που τους αναλογούν, όταν λαμβάνουν ως ανταπόδοση από το κράτος καλής ποιότητας υπηρεσίες, διότι δεν αισθάνονται ότι το κράτος τους εξαπατά ή τους εκμεταλλεύεται. Η πεποίθηση των πολιτών σε ένα δίκαιο φορολογικό σύστημα και σε μια γενικότερη κρατική διακυβέρνηση προς το συμφέρον τους δύναται να περιορίσει τη φοροδιαφυγή, ενισχύοντας τη συμμόρφωση των πολιτών ως προς την καταβολή των φόρων τους.

Στην παρούσα έρευνα που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς, εργαζομένους σε ΟΤΑ και τραπεζικούς του νομού Ιωαννίνων διαπιστώθηκε ότι όλοι συμφωνούν ότι η πιο σημαντική αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής είναι η Υπερβολική φορολόγηση. Ωστόσο λιγότερο σημαντικές αιτίες θεωρούν την Έλλειψη παιδείας και Πολυπλοκότητα της Νομοθεσίας με πολύ χαμηλότερα ποσοστά.

Διαφωνία εντοπίστηκε στη μελέτη των υποκριτηρίων. Πιο συγκεκριμένα οι απόψεις των τραπεζικών και των εργαζόμενων σε ΟΤΑ θέτοντας ως το πιο σημαντικό υποκριτήριο τους Εξαγορά-Χρηματισμό(Φακελάκι) .Ωστόσο ως πρώτη αιτία οι εκπαιδευτικοί κατέταξαν την Άδικη φορολογική κλίμακα.

Ωστόσο σχετικά με τους εργαζόμενους σε ΟΤΑ υπήρξε μεγάλη διαφορά μεταξύ των υποκριτηρίων Εξαγορά-Χρηματισμό(Φακελάκι) και Ελαφριές Ποινές-Μείωση ποινής που ανήκουν στο κριτήριο της Ατιμωρησίας διότι το ένα το θεωρούν το πιο σημαντικό ενώ το άλλο το λιγότερο αντίστοιχα.

Επίσης για τους εκπαιδευτικούς όπως και για τους εργαζομένους σε ΟΤΑ το σημαντικότερο υποκριτήριο ανήκει στο κριτήριο της Ατιμωρησίας με την διαφορά ότι η εκπαιδευτικοί θεωρούν την Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία». Παρόλου που ως το πιο σημαντικό κριτήριο θεωρούν την Υπερβολική Φορολόγηση για τους εκπαιδευτικούς το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο θεωρούνται τα Τεκμήρια φορολόγησης που ανήκουν στο κριτήριο αυτό. Ενώ για τους τραπεζικούς το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο είναι ο Μη Απολογισμός διαχείρισης που ανήκει στο κριτήριο της Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων που και οι τρεις φορές το κατέταξαν ως τρίτο σημαντικότερο κριτήριο.

4.2 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βαβούρα, Ι., Κούτρη, Α., (1991), Παραοικονομία: Η έκταση του φαινομένου στην Ελλάδα και το Εξωτερικό, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
2. Βαρσαδάνη, Μ., 2011. Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μια Γενική Επισκόπηση, Οικονομικό Δελτίο, 35.
3. Γκίνογλου, Δημήτρης, (2004) Φορολογική Λογιστική, Ανικούλα, Θεσσαλονίκη
4. Διακομιχάλης Μ., 2019. Αιτίες φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής στην Ελλάδα: Έρευνα σε εφοριακούς, επιχειρηματίες και Λογιστές.. Αθήνα: Διπλογραφία
5. Κορομηλάς, Γιώργος, (2010), Φορολογικές Σημειώσεις, Tax Advisors, Αθήνα
6. Μαλαφάντης, Κωνσταντίνος, (2006), Αξιόποινη Φοροδιαφυγή, σελ.2-4, Έλλογος, Πάτρα
- 5 Γεωργακόπουλος, Θεόδωρος, (1997), Εισαγωγή Στη Δημόσια Οικονομική, Μπένου, Αθήνα
7. Προδρομίδης, Κυπριανός, (2001) Αρχές οικονομικής πολιτικής, Μπένου, Αθήνα
8. Τάτσος, Νίκος, (2012), Θεωρία Των Φόρων Και Φορολογική Πολιτική, σελ 85, Κριτική, Αθήνα
- 26 Χρυσοβιτισιώτης, Ι. & Σταυρακόπουλος Ι. (2001), Λεξικό αγγλοελληνικό & ελληνοαγγλικό εμπορικών – τραπεζικών και χρηματοοικονομικών όρων. 5η έκδ., Παπαζήση, Αθήνα
9. Φλώρος Αριστείδης, (2010), Φορολογική Λογιστική, Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα
10. Χρυσοβιτισιώτης, Ι. & Σταυρακόπουλος Ι. (2001), Λεξικό αγγλοελληνικό & ελληνοαγγλικό εμπορικών – τραπεζικών και χρηματοοικονομικών όρων. 5η έκδ., Παπαζήση, Αθήνα
11. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ στο σχέδιο νόμου «Καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, στελέχωση των ελεγκτικών υπηρεσιών και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών», Πηγή:
<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950340c4fb76a24/K-FORODIA-EIS.pdf>
12. διαΝΕΟσις, Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα :Αιτίες, Έκταση και Προτάσεις Καταπολέμησής της, Ιούνιος 2016, Πηγή : https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2016/06/tex_evasion_version_230616_1.pdf
13. Εφημερίδα «Ημερησία», Εκρηκτική αύξηση στις ηλεκτρονικές συναλλαγές, Δημοσίευση : 16/6/16, Πηγή : <http://www.imerisia.gr/>

14. Η Φοροδιαφυγή στην Ελληνική Νομοθεσία , Πηγή :
<https://lawandtech.eu/2017/08/11/tax-evasion-greece/>
15. Το ζήτημα της φοροαποφυγής και της φοροδιαφυγής , Νασόπουλος Αντώνιος-οικονομολόγος – φοροτεχνικός,(29-07-2016) , Πηγή :
<https://www.taxheaven.gr/circulars/24275>
16. Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών(IOBE), Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η φοροδιαφυγή , Σεπτέμβριος 2015, Πηγή :
http://iobe.gr/docs/po/REM_03092015_REP_GR.pdf
17. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία , Ιεραρχική Ανάλυση Αποφάσεων (AHP) : Ένα Μοντέλο Λήψης Αποφάσεων Σε Συνθήκες Πολλαπλών Κριτηρίων ,
https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/5465/1/%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-AHP_%CE%9A%CF%8C%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CE%B1_%CE%97%CE%B%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%B1_%CE%91%CE%9C256.pdf
18. Ν.4174/2013 , Φορολογικές διαδικασίες και άλλες διατάξεις , Φ.Ε.Κ. 170/26-072013, Τεύχος Α , Μέρος Α' Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας , Πηγή :
<https://www.taxheaven.gr/law/4174/2013>
19. Ν.1642/86 , Φ.Ε.Κ. 125/21-08-86 , Τεύχος Α, Πηγή: <https://www.e-forologia.gr/lawbank/document.aspx?digest=859E4D9CF505E244.1D031AEA53&version=1986/08/21>
20. Ν.Δ. 3843/5 ,ΦΕΚ 148/Α/30-9-1958,Περί φορολογίας του εισοδήματος νομικών προσώπων , Πηγή: <https://www.e-forologia.gr/lawbank/document.aspx?digest=48DBD85F893B6FC0.1D031AEA53&version=1958/09/30>